

MENSENRECHTEN EN HANDICAP

SCHADUWRAPPORT VLAANDEREN (BELGIË) 2011

Opgesteld door Gelijke Rechten voor Iedere Persoon met een handicap (GRIP) i.s.m. projectgroep schaduwrapport

voor het VN-Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap

.....
GRIP vzw | Koningsstraat 136 | 1000 Brussel
T. 02/214.27.60 | info@gripvzw.be | www.gripvzw.be
.....

INHOUD

INLEIDING	5	
WOORDGEBRUIK	7	
LIJST MET AFKORTINGEN	8	
BESPREKING VAN HET VN-VERDRAG		
Art 1-4	Algemene principes van het verdrag	10
Art 5	Gelijkheid en non-discriminatie	13
Art 8	Bevorderen van bewustwording	15
Art 9	Toegankelijkheid	18
Art 11	Risicovolle situaties en humanitaire noodsituaties	22
Art 12	Gelijkheid voor de wet	23
Art 13	Toegang tot de rechter	26
Art 14	Vrijheid en veiligheid van de persoon	27
Art 19	Zelfstandig wonen en deel uitmaken van de maatschappij	29
Art 21	Vrijheid van mening en meningsuiting en toegang tot informatie	37
Art 23	Eerbiediging van de woning en het gezinsleven	40
Art 24	Onderwijs	41
Art 27	Werk en werkgelegenheid	48
Art 31	Statistieken en het verzamelen van gegevens	52
Art 32	Internationale samenwerking	53
Art 33	Nationale uitvoering en toezicht	56
VOORNAAMSTE BEKOMMERNISSEN	58	
Bijlagen	59	

INLEIDING

1. GRIP (Gelijke Rechten voor Iedere Persoon met een handicap) is een Vlaamse burgerrechtenorganisatie voor personen met een handicap. GRIP heeft als doel *“gelijke kansen en gelijke rechten van personen met een handicap te realiseren via beïnvloeding van samenleving en beleid”*. (zie bijlage 1)
2. GRIP heeft het schaduwrapport over de situatie van de rechten van personen met een handicap opgesteld om na te gaan in hoeverre de principes en de rechten, voorgeschreven door het VN-Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap (VRPH)¹, worden toegepast en gerespecteerd.
3. De werking van GRIP situeert zich in Vlaanderen. Het rapport bestrijkt bevoegdheden van de Vlaamse overheid en van de Belgische overheid.
4. Om een participatief en consultatief proces op te zetten, werd een projectgroep opgericht en werden een reeks open fora georganiseerd. (zie bijlage 2)
5. Met dit schaduwrapport streven we geen volledigheid na. We hebben een selectie gemaakt van thema's die we prioritair vinden en waarvoor we over de nodige informatie beschikken. Het rapport bestrijkt aldus niet alle artikelen van het VN-Verdrag en binnen de artikelen die we behandelen leggen we steeds een bepaalde focus.
6. Het hoofddoel van dit rapport is om bijkomende informatie aan te brengen bij het eerste overheidsrapport van België² en zo bij te dragen tot de behandeling van het overheidsrapport van België door het VN-Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap.

---

¹ VN-verdrag 13 december 2006 inzake de Rechten van Personen met een Handicap.

² Federale Overheidsdienst Sociale Zekerheid (2011). *Implementatie van het VN-Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap: eerste periodiek verslag van België*. Brussel, België.

7. Dit schaduwrapport werd opgesteld vanuit een kritische houding. GRIP waardeert de inspanningen die de overheid en andere actoren reeds ondernamen om het VN-Verdrag uit te voeren. Met het schaduwrapport beogen we evenwel een kritische dialoog aan te gaan en aanzetten te geven tot een verdere, progressieve implementatie van het VN-Verdrag.
8. In 2011 lanceerde GRIP de campagne 'We staan sterker dan we denken'. De doelstelling van deze campagne is personen met een handicap in Vlaanderen te sensibiliseren rond het VN-Verdrag. Op de website www.gelijkerechten.be kunnen getuigenissen gepost en ingelezen worden. Een aantal van die getuigenissen zijn ook opgenomen in het schaduwrapport.
9. Dit eerste schaduwrapport van GRIP is een beginpunt. De opmaak was voor onze kleine organisatie een uitdaging en een avontuur. We zijn er ons van bewust dat dit rapport nog op heel wat punten tekort schiet maar ... beschouwen het als een 'work in progress'. Binnen vier jaar, bij het tweede overheidsrapport, gaan we er verder op door. En in de tussentijd laten we het niet los. De thema's die we in het schaduwrapport toelichten, zullen we verder opvolgen en uitdiepen, maar ook aankaarten bij de overheid en bij politici.
10. Dit schaduwrapport werd opgesteld in het najaar van 2011. We vonden het aangewezen om kort na het verschijnen van het Belgische overheidsrapport (juli 2011) deze kritische reflectie op te maken. Wanneer in 2012 of 2013 het overheidsrapport van België behandeld zal worden door het VN-Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap, willen we een update van onze informatie aanbieden.

WOORDGEBRUIK

We gebruiken in dit schaduwverslag bewust de woorden 'personen met een handicap' en 'personen met een beperking'. We verwijzen hiervoor naar de basisvisie van GRIP³. In deze basisvisie en in onze werking leggen we vooral de nadruk op het respect voor de eigenheid en de kwaliteiten van elk individu. We gebruiken het woord handicap omdat we het nodig vinden dit te blijven benoemen zolang mensen sociaal achtergesteld worden omwille van een beperking of chronische ziekte. Niet het individu met een beperking is bepalend voor zijn handicap, maar de samenleving. Een handicap of een groep mensen met een handicap ontstaat pas wanneer mensen met een beperking of chronische ziekte geconfronteerd worden met obstakels in de buitenwereld en met de gangbare manier van denken. Deze obstakels verhinderen inclusie en de evenwaardige deelname van mensen met een beperking aan de samenleving.

We menen dat we hiermee aansluiten bij wat het VN-Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap voor ogen heeft onder preambule, e en onder artikel 1:

Preambule, e⁴:

“Erkennend dat het begrip handicap aan verandering onderhevig is en voortvloeit uit de wisselwerking tussen personen met functiebeperkingen en sociale en fysieke drempels die hen belet ten volle, daadwerkelijk en op voet van gelijkheid met anderen te participeren in de samenleving”.

Onder artikel 1⁵:

“Personen met een handicap omvat personen met langdurige, mentale, verstandelijke of zintuiglijke beperkingen die hen in wisselwerking met diverse drempels kunnen beletten volledig, daadwerkelijk en op voet van gelijkheid met anderen te participeren in de samenleving”.

---

³ <http://www.gripvzw.be/over-grip/visie/2-grip-basisvisie.html>

⁴ Preambule e. VN-Verdrag 13 december 2006 inzake de Rechten van Personen met een Handicap.

⁵ Art. 1. VN-Verdrag 13 december 2006 inzake de Rechten van Personen met een Handicap.

LIJST MET AFKORTINGEN

CGKR	Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding
CI	Cochleair implantaat
FPC	Forensisch psychiatrisch centrum
GON	Geïntegreerd onderwijs, verwijst naar de ambulante ondersteuning vanuit het buitengewoon onderwijs.
GRIP	Gelijke Rechten voor Iedere Persoon met een handicap
GTB	Gespecialiseerde trajectbegeleiding
ION	Inclusief onderwijs, verwijst naar project inclusief onderwijs voor leerlingen met attest type 2 onderwijs (leerlingen met een verstandelijke beperking)
MDG	Millenniumdoelstellingen
MDT	Multidisciplinair team
NGO	Niet-gouvernementele organisatie
NHRPH	Nationale Hoge Raad van Personen met een Handicap
NMBS	Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen
ODA	Official development assistance (officiële ontwikkelingshulp)
PAB	Persoonlijk assistentiebudget
PGB	Persoonsgebonden budget
pmh	Personen met handicap
PVB	Persoonsvolgend budget
SARIV	Strategische Adviesraad Internationaal Vlaanderen
SIHO	Steunpunt Inclusief Hoger Onderwijs
VAPH	Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap

VDAB	Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding
VGT	Vlaamse Gebarentaal
VIPA	Vlaams Infrastructuurfonds voor Persoonsgebonden Aangelegenheden
VLOR	Vlaamse Onderwijs Raad
VOP	Vlaamse ondersteuningspremie
VRM	Vlaamse Regulator voor de Media
VRPH	VN-Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap
WBM	Wet Bescherming Maatschappij

BESPREKING VAN HET VN-VERDRAG

Artikels 1-4: ALGEMENE PRINCIPES VAN HET VERDRAG

1-4.1. De definities van handicap die in de verschillende wetgevingen en binnen de verschillende overheden worden gebruikt, zoeken aansluiting bij de evolutie van het medische naar het sociaal model en het cultureel model voor personen met een handicap. Er wordt nadruk gelegd op participatieproblemen. Maar het is duidelijk dat de paradigmashift die het VN-Verdrag voor ogen heeft, nog maar ten dele is doorgedrongen. In bepaalde definities staat het medisch denken vanuit stoornissen nog steeds centraal. In het beleidsdomein onderwijs bijvoorbeeld hanteert men definities die dateren uit de jaren '70 van de vorige eeuw. Zo definieert men type 1 onderwijs als onderwijs voor kinderen en jongeren met een 'licht mentale handicap of met een ontwikkelingsachterstand'. Opleidingsvorm 2 in het buitengewoon secundair onderwijs heeft tot doel leerlingen een algemene en sociale vorming en een arbeidstraining te geven teneinde hun integratie mogelijk te maken in een beschermd leef- en werkmilieu.

1-4.2. Er is geen eenduidige definitie van handicap in België⁶. Verschillen tussen de gehanteerde definities maar ook tussen de afgeleide regelgeving zorgen in bepaalde gevallen voor totaal verschillende en soms zelfs tegenstrijdige aanpak op de verschillende toepassingsgebieden. Wie binnen het ene domein onder 'personen met een handicap' valt, kan in daar een ander domein buiten vallen. Dit zorgt voor verwarring en vaak ook voor benadeling en tekort aan rechtszekerheid. De overheid kondigt al jaren aan hier werk van te maken, tot op heden met beperkt resultaat

Volgende problemen illustreren dit :

- Personen met een handicap die deze handicap verwerven na de leeftijd van 65 jaar kunnen geen beroep doen op de ondersteuning vanuit het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap (VAPH).
- Binnen ieder beleidsdomein moeten personen met een handicap een nieuwe inschaling doen, met nieuw medisch onderzoek. Waarom geen gebruik maken van een kruispuntbank of één-loket-functie ?

---

⁶ Federale Overheidsdienst Sociale Zekerheid (2011). *Implementatie van het VN-Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap: eerste periodiek verslag van België*. Brussel, België. Randnummer 4.

1-4.3. Alhoewel in de definities de nadruk wordt gelegd op participatieproblemen, blijkt in de uitwerking van regels vaak het medische model dominant aanwezig te zijn. Zo zijn heel wat diagnostische protocollen die aangewend worden, nog sterk gebaseerd op het medische model in plaats van het sociaal model. Aldus wordt nog vaak vanuit het stoornisdenken gewerkt. Daarnaast ontbreekt het vaak aan aandacht voor onzichtbare handicaps.

1-4.5. De overheid maakt niet duidelijk welke rechten uit het VRPH door België meteen geïmplementeerd worden en welke rechten België progressief zal implementeren.

1-4.6. Het is niet duidelijk hoe bij het tot stand komen van nieuwe wetgeving een aftoetsing zal gebeuren aan het VRPH. Wij menen dat de adviezen van de Raad van State daartoe ontoereikend zullen zijn.

1-4.6. In verband met 'persoonlijke autonomie, met inbegrip van de vrijheid zelf keuzes te maken' (VN-Verdrag art. 3.a.)⁷ stellen wij in het algemeen vast dat de zelfbeschikking van personen met een handicap op heel wat punten wordt beperkt. Zo worden beslissingen in verband met samenwonen, onderwijs, tewerkstelling en invulling van de ondersteuning collectief aangestuurd. Bovendien stellen we vast dat niet alle keuzes evenwaardig zijn omdat er verschillende budgettaire gevolgen aan verbonden zijn. Dit zal verder blijken uit de behandeling per artikel.

1-4.8. De beleidsparticipatie van personen met een handicap is onvoldoende uitgewerkt. Het ontbreekt in Vlaanderen aan een structureel kader voor de beleidsparticipatie van personen met een handicap. Op federaal niveau is er een Nationale Hoge Raad, maar in Vlaanderen is er geen Vlaamse Hoge Raad. Er is ook geen alternatief. Binnen verschillende beleidssectoren zijn er wel bepaalde structuren opgezet, maar het is onduidelijk wat daarbij de logica is. We missen een centrale visie en het ontbreekt aan algemene werkingsprincipes. Er stellen zich heel wat vragen bij de kwaliteit en het mandaat van sommige van deze participatievormen. Zo is de aangehaalde participatie van ouderverenigingen van personen met een handicap bij onderwijs eerder ad hoc en met geen enkele machtspositie. De overheid investeert in het algemeen ondermaats in de beleidsparticipatie van personen met een handicap. Daardoor zijn de randvoorwaarden bij deze participatie onvoldoende ingevuld. Het grootste deel van de participatie is

---

⁷ Art. 3.a VN-Verdrag 13 december 2006 inzake de Rechten van Personen met een Handicap.

gebaseerd op vrijwilligerswerk of op basis van middelen die vanuit andere opdrachten (bvb. vorming, cultuur) worden bijeengesprokkeld. We kijken uit naar de resultaten van het onderzoek rond de beleidsparticipatie van het middenveld⁸.

Er is nauwelijks aandacht voor de beleidsparticipatie van personen met een verstandelijke beperking. Onderzoek van Tina Goethals en Geert Van Hove⁹ (maart 2011, in opdracht van Gelijke Kansen Vlaanderen) toont aan dat er bijzonder weinig personen met een handicap participeren in het beleid. Er wordt gewezen op de noodzaak om beleidsorganen voorwaarden op te leggen om hun functie als participatiekanaal goed te kunnen vervullen.

Op lokaal niveau hebben gemeentelijke adviesraden in Vlaanderen in heel wat situaties een goede invloed op het lokale beleid. Er is evenwel geen algemeen kader hiervoor. Die verantwoordelijkheid wordt volledig overgelaten aan de gemeenten zelf en dit leidt tot een grote verscheidenheid in organisatie, mandaat en participatiegraad.

AANBEVELING BIJ ARTIKELS 1-4:

Het is aangewezen werk te maken van een regelgevend kader voor de beleidsparticipatie van personen met een handicap.

De implementatie van het VN-Verdrag en de nadruk die daarbij gelegd wordt op de betrokkenheid van personen met een handicap en de organisaties die hen vertegenwoordigen, lijkt ons een heel waardevol moment om stil te staan bij het 'hoe' van die 'betrokkenheid' en 'vertegenwoordiging'. Dit kan inhouden dat de werking van bestaande organen, herbekeken dient te worden vanuit de geest van het VN-Verdrag.

Aandachtspunten hierbij zijn:

- vertegenwoordiging niet enkel behandelen als een kwestie van kwantiteit (bvb. ledenaantallen);
- de betrokkenheid van ervaringsdeskundigen verhogen (eventueel op basis van quota);

⁸ Federale Overheidsdienst Sociale Zekerheid (2011). *Implementatie van het VN-Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap: eerste periodiek verslag van België*. Brussel, België. Randnummer 9.

⁹ Goethals, T. & Van Hove, G. (2011). *Politieke participatie van personen met een verstandelijke beperking*. Onderzoeksrapport voor de Cel Gelijke Kansen, Vlaamse Regering.

- de negatieve invloed tegengaan van de verwevenheid van organisaties die personen met een handicap vertegenwoordigen met andere middenveldorganisaties;
- de democratische werking bewaken van de verenigingen die personen met een handicap vertegenwoordigen;
- de inbreng voorzien van diversiteit van doelgroepen en van minderheidsstandpunten;
- de inbreng mogelijk maken van personen met een handicap die niet aangesloten zijn bij verenigingen;
- de nodige subsidies voorzien voor beleidsparticipatie, zonder daarbij subsidies weg te trekken van andere organisaties of opdrachten.

Artikel 5: GELIJKHEID EN NON-DISCRIMINATIE

5.1. De wetgeving in België en Vlaanderen is op het vlak van antidiscriminatie goed uitgewerkt. Er is dan ook een algemene tevredenheid over de mate waarin protectie tegen discriminatie op basis van handicap op legale wijze wordt voorzien.

De Europese Richtlijnen rond antidiscriminatie vormen vanaf 2000 de aanzet tot het vastleggen van de regels ter bestrijding van discriminatie. Na federale wetgeving¹⁰, werd er ook werk gemaakt van een Vlaams antidiscriminatiedecreet, het decreet van 10 juli 2008 houdende een kader voor het Vlaamse Gelijkekansen- en Gelijkebehandelingsbeleid¹¹.

5.2. Bij de uitvoering van het Vlaamse antidiscriminatiedecreet is nog geen invulling gegeven aan de oprichting van een instantie die 'in rechte' kan optreden bij discriminatie in de domeinen die onder de Vlaamse bevoegdheden vallen (zoals voorzien onder artikel 40 van het antidiscriminatiedecreet)¹². Dit verzwakt de juridische bescherming van personen met een handicap.

Ter vergelijking: op federaal vlak is het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding (CGKR) daartoe bevoegd en de Franse Gemeenschap en het Waalse Gewest hebben samenwerkingsprotocollen ondertekend met het Centrum.

¹⁰ Wet 10 mei 2007 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie, *B.S.* 30 mei 2007 (gewijzigd bij wet 30 december 2009 houdende diverse bepalingen, art. 107-119 *B.S.* 31.12.2009).

¹¹ Decreet 10 juli 2008 houdende een kader voor het Vlaamse gelijke kansen- en gelijke behandelingsbeleid, *B.S.* 23 september 2008.

¹² Art. 40 Decreet 10 juli 2008 houdende een kader voor het Vlaamse gelijke kansen- en gelijke behandelingsbeleid, *B.S.* 23 september 2008.

5.3. Er worden betrekkelijk weinig rechtszaken gevoerd op basis van een tekort aan redelijke aanpassing. Dit wijst er op dat er in de dagdagelijkse realiteit nog heel wat drempels zijn die een juridische bestrijding van de discriminatie van personen met een handicap belemmeren. Het is zeker zo dat het begrip 'redelijke aanpassing' nog te weinig bekend is. Een te vage omschrijving in de wetgeving en regelgeving laat veel ruimte voor interpretatie toe en biedt te weinig rechtsbescherming voor personen met een handicap.

5.4. In het algemeen wordt handicap in Vlaanderen nog te weinig verbonden met mensenrechten en antidiscriminatie. Het is belangrijk dat de diensten die klachten in verband met discriminatie behandelen, concreet het CGKR en de Vlaamse meldpunten discriminatie, aanhoudend aandacht besteden aan hun opdracht ter zake. Het is essentieel dat ze expertise opbouwen m.b.t. de discriminatie van personen met een handicap. Belangrijk is verder dat ze aandacht besteden aan de bekendmaking bij het brede publiek dat hun werking ook discriminatie op basis van handicap omvat.

5.5. Om discriminatie binnen de werkgelegenheid tegen te gaan, werd op het Vlaamse niveau de Europese richtlijn omgezet door het Vlaamse decreet inzake evenredige arbeidsparticipatie van 8 mei 2002¹³. Alhoewel men de intentie had om ook uitvoering te geven aan het decreet op het niveau van de Vlaamse onderwijssector, is de wijze waarop nog niet vastgelegd in een uitvoeringsbesluit. Het is in de praktijk voelbaar dat binnen de onderwijssector de nodige maatregelen ontbreken om werk te maken van de principes van evenredige arbeidsparticipatie en gelijke behandeling.

5.6. Het decreet van 28 juni 2002 betreffende gelijke onderwijskansen (het GOK-decreet)¹⁴, staat toe dat leerlingen met een handicap op basis van een beslissing van het schoolbestuur worden geweigerd. De draagkrachtafweging ('vaststelling van onvoldoende draagkracht') is niet conform aan de bepalingen rond 'redelijke aanpassing' en de rechtsbeschermingsprocedure is veel te zwak (zie verder artikel 24).

---

¹³ Decreet 8 mei 2002 houdende evenredige participatie op de arbeidsmarkt, *B.S.* 26 juli 2002.

¹⁴ Decreet 28 juni 2002 betreffende gelijke onderwijskansen, *B.S.* 14 september 2002.

AANBEVELING BIJ ARTIKEL 5:

Om discriminatie binnen het onderwijs tegen te gaan, is het dringend nodig de rechtspositie van ouders en leerlingen te versterken door wijzigingen aan te brengen in het GOK-decreet. In overeenstemming met het VN-Verdrag en het Vlaamse antidiscriminatie-decreet is een afweging van redelijke aanpassingen de enige toetssteen bij betwisting van de haalbaarheid van een deelname aan het gewoon onderwijs.

Artikel 8: BEVORDEREN VAN BEWUSTWORDING

8.1. In België is de overheid zelf geen model voor de paradigmashift van het VN-Verdrag. Op verschillende beleidsdomeinen wordt stigmatisering en exclusie van personen met een handicap bevestigd, ondermeer door:

- sterke aanwezigheid van het medische zorgdenken en het stoornisdenken
- het vasthouden aan voorzieningen als voornaamste zorgvorm
- het aanhouden van een gesegregeerd onderwijssysteem als eerste optie.

De overheid spreekt nog te vaak over personen met een handicap in termen van 'noden' en 'problemen'. Met deze houding houdt de overheid impliciet het beeld staande van personen met een handicap als mensen die niet volwaardig kunnen deelnemen aan de samenleving. Nochtans heeft de overheid een voorbeeldfunctie. Zij is de motor om onze samenleving inclusief te maken. Zo zou men vanuit de overheid meer aandacht kunnen besteden aan de capaciteiten van personen met een handicap en hun bijdrage aan de maatschappij. En daarbij ook meer inzetten op ondersteuning op maat.

Als de overheid, bijvoorbeeld, volledig de kaart van inclusief onderwijs trekt en binnen het gewone onderwijs de nodige ondersteuning voorziet, heeft dit een positief effect op de beeldvorming. Een samenleving waarin leerlingen uit diverse culturen, met en zonder handicap, samen les volgen en waar er respect is voor ieders mogelijkheden is een krachtig signaal voor inclusie. Bovendien zal dit onvermijdelijk de beeldvorming en participatie op andere levensdomeinen (arbeid, vrije tijd, ...) verhogen. Het is juist via de ontmoeting tussen mensen, het werken aan een gezamenlijk project, dat de beeldvorming bijgestuurd wordt.

Het is noodzakelijk dat de overheid zelf op alle domeinen vanuit een inclusieve visie vertrekt. Daarvoor is een radicale mentaliteitswijziging nodig op het beleidsniveau. Er dient op alle domeinen werk gemaakt te worden van het VN-Verdrag en niet alleen binnen Welzijn en Gelijke Kansen.

8.2. Media is een belangrijke actor op het gebied van beeldvorming. Mensen met een handicap komen echter te weinig in beeld in de Vlaamse media. De cijfers met betrekking tot de schermzichtbaarheid van personen met een handicap in de Vlaamse media zijn helemaal niet in verhouding tot het aantal personen met een handicap in de samenleving. In de monitor diversiteit¹⁵ geeft de Openbare Omroep jaarlijks een overzicht van de schermzichtbaarheid van diverse groepen (etnisch culturele minderheden, personen met een handicap, ...). Het onderzoek wordt uitgevoerd door een externe instantie. Uit de monitor diversiteit 2011 leren we dat er in het Vlaamse media-aanbod slechts 2,2% sprekende actoren met een beperking op het scherm te zien zijn. Bij de Openbare Omroep is dit 1,7%, bij de private omroepen 2,4%. Uit Vlaams onderzoek van Sara Vissers en Marc Hooghe¹⁶ blijkt bovendien dat in de 19 uur journaals in de periode van 2007-2009 slechts in 0,15% van de nieuwsitems een actor met een handicap aan bod komt. Dit terwijl er in onze samenleving gemiddeld 10% personen met een handicap zijn.

Het is niet voldoende dat personen met een handicap in beeld komen. Ook de rol die ze opnemen is belangrijk voor de beeldvorming. Personen met een handicap mogen niet alleen in beeld komen omwille van hun handicap, maar ook als getuige, experts over thema's die niets met handicap te maken hebben, kandidaten in een spelprogramma, als actieve burger. Ook wanneer dit beeld niet expliciet beantwoordt aan de 'mooie en welbespraakte' burger. Uit eerder vermeld onderzoek blijkt dat tussen 2007 en 2009 slechts 5 maal een actor met een handicap als expert aan bod kwam. De monitor diversiteit vertelt ons niets over de rol die actoren met een handicap opnemen. Sommige zenders scoren hoog wat betreft het aantal personen met een handicap dat als sprekende actor in beeld komt. Deze zenders hebben echter een groot aanbod ziekenhuisseries en programma's over gezondheid. Of personen met een handicap overwegend in de rol van patiënt te zien zijn op deze zenders kunnen we niet afleiden uit de monitor diversiteit.

---

¹⁵ De Smedt, J., De Swert, K., Hardy, A., Hooghe, M., & Walgrave, S. (2011). *Monitor diversiteit 2011: een kwantitatieve studie naar de zichtbaarheid van diversiteit op het scherm in Vlaanderen. Een vervolgstudie van Kleur Bekennen 2004 en Monitor Diversiteit 2007 & 2009*. Leuven / Antwerpen: ENA.

¹⁶ Vissers, S., & Hooghe, M. (2010). *Onzichtbare burgers. Personen met een handicap in het televisienieuws bij VRT en VTM, 2007-2009*. Leuven / Antwerpen: ENA.

Er is dus nog werk aan de winkel voor de Vlaamse media. De nieuwe beheersovereenkomst 2012-2016 van de VRT¹⁷ is hoopgevend. Met een apart hoofdstuk krijgt diversiteit een prominente plaats in de beheersovereenkomst. Nergens vinden we echter een verduidelijking van wat de Openbare Omroep onder een 'integrale visie op diversiteit' verstaat. Integendeel, door uitsluitend voor etnisch culturele minderheden en vrouwen een streefcijfer voor schermzichtbaarheid vast te leggen, houdt de VRT het denken vanuit doelgroepen in stand.

8.3. In de media zijn mensen met een handicap vooral nog te zien als personen met een handicap, te weinig als burgers die volwaardig aan de samenleving participeren. In haar verslag¹⁸ vermeldt België bijvoorbeeld dat de RTBF elk jaar een grote sensibiliseringsactie organiseert om aandacht te vragen voor de situatie van personen met een handicap (Cap 48). In hoofdzaak gaat het hierbij over de dienstverlening aan personen met een handicap, met tevens een aspect van fundraising. Het is echter belangrijk dat mensen met een handicap niet enkel omwille van hun handicap en zorgnood in beeld gebracht worden. Handicap is slechts een van hun vele eigenschappen. Voor een evenwichtige beeldvorming moeten personen met een handicap ook als 'normale' burgers die participeren op alle levensdomeinen in beeld gebracht worden.

8.4. De overheid heeft ook een verantwoordelijkheid met betrekking tot de private omroepen. Via de beheersovereenkomst met de Openbare Omroep heeft de overheid een stem met betrekking tot diversiteit bij deze omroep. Tot op heden heeft ze echter geen enkele impact wat betreft het diversiteitsbeleid bij de private zenders. Naar aanleiding van het VN-Verdrag dient de overheid er ook bij de private zenders over te waken dat personen met een handicap voldoende en op inclusieve manier in beeld worden gebracht.

8.5. De manier waarop er over personen met een handicap gesproken wordt, is een richtlijn voor de manier waarop er naar hen gekeken wordt. Zowel bij de overheid als in de media wordt er nog vaak gesproken over 'mindervaliden', 'rolstoelpatiënten', 'gehandicapten'. Het gebruik van deze terminologie maakt duidelijk dat de paradigmashift nog niet is doorgevoerd. Zo wees GRIP in 2010 er de openbare omroep VRT meermaals op om te spreken over mensen met het syndroom van

---

¹⁷ VRT en Vlaamse Gemeenschap (2011). *Beheersovereenkomst 2012 – 2016 tussen de Vlaamse Gemeenschap en de VRT*. Brussel, België.

¹⁸ Federale Overheidsdienst Sociale Zekerheid (2011). *Implementatie van het VN-Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap: eerste periodiek verslag van België*. Brussel, België. Randnummer 28.

Down en niet over 'mongolen' (in een aflevering van 'Witse', een fictiereeks, en in 'De zevende dag', een informatief programma).

AANBEVELINGEN BIJ ARTIKEL 8:

- Bij het toekennen van licenties aan de commerciële zenders neemt de Vlaamse overheid het diversiteitsbeleid mee in rekening;
- Het beleid stimuleert journalisten om in hun ethische code een luik over diversiteit op te nemen, met aandacht voor correct taalgebruik met betrekking tot personen met een handicap;
- Vakken over diversiteit in de media worden opgenomen in het curriculum journalistiek;
- De VRM (Vlaamse Regulator voor de Media: de onafhankelijk toezichthouder voor de Vlaamse audiovisuele media. www.vlaamseregulatormedia.be) wordt ook bevoegd voor het bewaken van het diversiteitsthema in alle Vlaamse media.

Artikel 9: TOEGANKELIJKHEID

9.1. De integrale toegankelijkheid voor personen met een handicap is in België ontoereikend. In het Belgische verslag¹⁹ geeft men aan dat er bij de betrokken actoren op alle bestuursniveaus een groot bewustzijn is omtrent het belang van de toegankelijkheid. Men onderkent dit evenwel te weinig als een probleem. Het ontbreekt tevens aan concrete data die dit objectief maken. Dit zou duidelijk maken dat, ondanks de verder aangehaalde lijst van maatregelen, personen met een beperking in België nog te vaak geconfronteerd worden met obstakels om aan het openbaar leven deel te nemen.

Een aantal illustraties:

- Er is te weinig aandacht voor tactiele verwijzers. Zo zijn in cafés de toiletten moeilijk zelfstandig te bereiken door mensen die slechtziend, blind of doofblind zijn. Meestal zijn er ook trappen die de toegankelijkheid moeilijk maken.

¹⁹ Federale Overheidsdienst Sociale Zekerheid (2011). *Implementatie van het VN-Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap: eerste periodiek verslag van België*. Brussel, België. Randnummer 33.

- Nog geen 10 procent van de restaurants en cafés aan de kust zijn toegankelijk voor mensen met een beperking. Slechts 115 van de 1.323 onderzochte bedrijven doorstonden de test op drie eenvoudige criteria. Dat blijkt uit een recente steekproef van het West-Vlaams Bureau voor Gelijke Kansen en Toegankelijkheid Westkans²⁰.

Integrale toegankelijkheid is cruciaal. Wanneer je als persoon met een handicap je huis niet uit geraakt omdat er zich een tekort aan toegankelijkheid voordoet, wordt participatie heel moeilijk en dreig je geïsoleerd te worden. Heel wat tekorten op het vlak van toegankelijkheid bemoeilijken de participatie van personen met een handicap in het maatschappelijk leven.

.....

“Ik ben een 20-jarige jongedame met een fysieke handicap. Ik zit in een elektrische rolstoel en woon in Hasselt. Zoals eenieder ga ik graag eens naar de bioscoop om een filmpje mee te pikken. Tot eind vorig jaar deed ik dit regelmatig in de plaatselijke bioscoop, maar sinds dit jaar wordt mij regelmatig de toegang geweigerd omdat niet alle zalen zonder lift bereikbaar zijn en dit problemen zou geven omwille van de brandveiligheid. Met allerhande smoesjes probeert men mij te sussen zoals nieuwe regel van de manager, of de brandweer die negatief advies gegeven heeft.” (Getuigenis, 01/05/2011)

“Mijn vrouw zit in een rolstoel en moest voor controle naar de ziekenkas gaan. We gingen met de lift omhoog, maar om in het kantoortje te komen waar we moesten zijn, moesten we een paar trappen nemen. Zij kon dus niet binnen. Daarom moesten we wachten tot alle anderen weg waren, en dan kwam de man naar het wachtzaaltje waar wij (urenlang) zaten.” (Getuigenis, 08/06/2011)

.....

9.2. In het algemeen ontbreekt het in België aan duidelijke streefdoelen op het vlak van toegankelijkheid. Er is geen nationaal plan, met duidelijke streefcijfers en een planning. Het is niet aangegeven hoever de overheid wil gaan op het vlak van toegankelijkheid. Aldus wordt iedere maatregel die genomen wordt als een nieuwe verwezenlijking aangekondigd, zonder dat er een maatstaf is van 'goed genoeg'.

²⁰ <http://www.westkans.be/nl/onderzoekreca.asp>

Specifiek voor Vlaanderen worden de inspanningen gewaardeerd in verband met informatieverstrekking²¹. Ook de nieuwe regelgeving bij nieuwbouw en verbouwingen²² draagt bij tot meer toegankelijkheid. Maar er worden geen maatregelen genomen om de toegankelijkheid van bestaande gebouwen beter te waarborgen.

9.3. Wanneer we het hebben over toegankelijkheid hebben wij integrale toegankelijkheid voor ogen. Heel vaak wordt toegankelijkheid beperkt tot 'fysieke' toegankelijkheid of specifieker de 'rolstoeltoegankelijkheid'. We stellen dan ook vast dat de focus van de overheidsmaatregelen vooral ligt op toegankelijkheid voor mensen met een fysieke beperking. Er zijn nauwelijks maatregelen die de toegankelijkheid bevorderen voor mensen met auditieve, visuele of verstandelijke beperking.

9.4. In het algemeen neemt de overheid maar beperkt maatregelen met betrekking tot de toegankelijkheid van informatie en communicatie. Zo kunnen dove personen bijvoorbeeld nog steeds niet op gelijke voet van de telecommunicatiediensten gebruik maken. Er bestaat nochtans al technologie die dat mogelijk maakt, namelijk de beeldtelefonie en het afstandstolken, met dewelke dove personen in Vlaamse Gebarentaal (VGT) telefonisch kunnen communiceren met een horende persoon. (Zie meer onder artikel 21).

9.5. Tekorten in het hulpmiddelenbeleid werken negatief in op de toegankelijkheid.

Een paar voorbeelden:

- De wachttijd voor een hulphond / blindengeleidehond is op dit moment 3 à 5 jaar. Dat is ontzettend lang en remt veel sociale activiteiten af. Er worden te weinig honden opgeleid om elke gebruiker van een passende hulphond of geleidehond te voorzien.
- Er wordt slechts 1 cochleair implantaat (CI) terugbetaald voor volwassenen (voor kinderen 2). Een CI kost meer dan 15.000 euro, dat is een grote kost om zelf te betalen.

---

²¹ Federale Overheidsdienst Sociale Zekerheid (2011). *Implementatie van het VN-Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap: eerste periodiek verslag van België*. Brussel, België. Randnummer 35.

²² Federale Overheidsdienst Sociale Zekerheid (2011). *Implementatie van het VN-Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap: eerste periodiek verslag van België*. Brussel, België. Randnummer 45.

9.6. De 24-uren regeling van de Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen (NMBS) zorgt voor een grote drempel voor personen met een handicap bij het gebruik van de spoorwegen. De oorspronkelijke bedoeling was om 'personen met een verminderde mobiliteit' meer begeleiding op maat te verstrekken. Dit beeld klopt niet met de realiteit. Personen met een handicap zijn helemaal afhankelijk van het systeem. Ze moeten het uur van vertrek en het uur van terugkomst op voorhand bepalen; deze 24 uur op voorhand reserveren bij de NMBS via een call-center. Wanneer ze dit niet doen, kunnen ze geen beroep doen op assistentie. Personen met een handicap zijn door deze 24-uren regeling heel erg beperkt in de keuzes die ze kunnen maken en ondervinden een grote mobiliteitsbeperking. Dit verhoogt de drempels om aan het sociale leven deel te nemen. Bovendien treden er problemen op bij vertraging. Het gebeurt dat de personen met een handicap geen begeleiding meer kan krijgen omdat hij/zij de aansluiting niet haalt. De NMBS is zich bewust van het probleem en zou reeds in 2010 maatregelen nemen om de tijd van aanvraag te verkorten. Helaas zien we vandaag nog geen veranderingen.

Naast die 24-uren regeling, zijn er nog regelingen die de mobiliteit van reizigers met een beperking inperken, bvb. de regel die personen met een handicap niet toelaat om tijdens de spitsuren (vóór 9u en tussen 16 en 18u) in het station Brussel-Centraal in of uit te stappen.

AANBEVELINGEN BIJ ARTIKEL 9:

- Het is aangewezen dat het tekort aan integrale toegankelijkheid in België wordt onderkend en dat, zoals aanbevolen door het VN-Comité, een gecoördineerd nationaal toegankelijkheidsplan wordt ontwikkeld met duidelijke streefcijfers en deadlines.
- Het is aangewezen om op alle aspecten van toegankelijkheid in te zetten:
  - integrale fysieke toegankelijkheid; het toegang krijgen tot gebouwen en diensten;
  - de toegankelijkheid van informatie;
  - relationele toegankelijkheid; waarbij de juiste attitude wordt aangenomen t.a.v. personen met een beperking.
- Er is nieuwe regelgeving nodig om eigenaars ertoe aan te zetten om bestaande openbare gebouwen, ook als er geen verbouwingsplannen zijn, toegankelijk te maken.
- De NMBS dient ertoe aangezet te worden maatregelen te nemen die de gebrekkige toegankelijkheid van het spoorwegnetwerk voor personen

met een handicap verhelpt en een betere, meer flexibele dienstverlening garandeert dan de beperkende 24-uren regeling.

- Lokale besturen kunnen op het vlak van toegankelijkheid een belangrijke rol opnemen omdat ze dichterbij staan bij de concrete, plaatselijke realiteit. Zo kunnen steden en gemeenten, naast de Vlaamse regelgeving, in hun beleid eigen accenten leggen.

Artikel 11: RISICOVOLLE SITUATIES EN HUMANITAIRE NOODSITUATIES

11.1. Artikel 11 uit het VN-Verdrag heeft zowel een binnenlandse als een buitenlandse dimensie. Het is niet duidelijk hoe de buitenlandse dimensie van artikel 11 in België vorm gegeven wordt. In het Belgische rapport wordt onder artikel 11 enkel verslag uitgebracht over de wijze waarop rekening wordt gehouden met personen met een handicap bij binnenlandse noodsituaties en binnen de Belgische defensie. Er wordt echter niets gezegd over handicap binnen de humanitaire hulpverlening vanuit België. Nochtans wordt op internationaal niveau erkend dat dit artikel ook slaat op buitenlandse humanitaire hulpverlening.

11.2. Hoewel meer dan een half miljard mensen met een handicap leven in landen die geregeld getroffen worden door conflicten en natuurrampen, wordt deze grote en kwetsbare groep vaak vergeten op alle actieniveaus. Binnen humanitaire noodhulp moet dan ook specifiek rekening worden gehouden met deze doelgroep²³. Zo verdienen mensen met een fysieke handicap bijvoorbeeld extra aandacht in noodsituaties omdat ze minder snel of zelfs helemaal niet kunnen vluchten. Mensen met een visuele of auditieve handicap merken alarmsignalen in noodsituaties vaak niet op waardoor zij op hun beurt een verhoogd risico lopen, en personen met een verstandelijke handicap kunnen het bijvoorbeeld moeilijk hebben om instructies te begrijpen. Op internationaal niveau wordt dan ook aangedrongen op extra aandacht voor deze kwetsbare doelgroep. België erkent, onder andere door haar steun aan Handicap International, dat personen met een handicap specifieke aandacht vereisen in humanitaire noodsituaties. België geeft aan te werken aan de hand van de 'Sphere Standards'²⁴ rond humanitaire hulp, waarin één van de transversale

---

²³ World Health Organization (2005). *Disasters, disability and rehabilitation*. Geneva: WHO Press.

²⁴ The sphere project (2011). *The sphere project: Humanitarian charter and minimum standards in humanitarian response*. Rugby, United Kingdom. Geraadpleegd op http://www.terzomondo.org/library/essentials/The_Sphere_Project_Handbook_2011.pdf

thema's aandacht voor personen met een handicap is. Toch wordt er in de Belgische subsidierichtlijnen en beleidsteksten geen melding gemaakt van personen met een handicap. Er worden dus weinig inspanningen gedaan om het thema ook te mainstreamen binnen het beleid voor humanitaire noodsituaties.

AANBEVELING BIJ ARTIKEL 11:

Bij humanitaire interventies moet er meer aandacht zijn voor de doelgroep van personen met een handicap, ook voor interventies van België in het buitenland. Hierbij dient gewezen te worden op de 'Sphere Standards' rond humanitaire hulp, dewelke België aangeeft te gebruiken. Zoals reeds vermeld, is een van de transversale thema's in deze guidelines namelijk personen met een handicap.

Artikel 12: GELIJKHEID VOOR DE WET

12.1. De huidige wetgeving m.b.t. de bekwaamheidsstatuten schiet tekort in het licht van het VN-Verdrag. We betreuren dat dit niet wordt onderkend in het Belgische verslag.

De handelingsbekwaamheid is het vermogen om zelf rechten, vrijheden of plichten uit te oefenen. Die kan niemand gedeeltelijk noch volledig worden ontnomen, tenzij bij een uitdrukkelijke juridische beslissing en enkel in gevallen die bij de wet bepaald zijn. De huidige Belgische wetgeving is te restrictief m.b.t. de handelingsbekwaamheid van personen met een handicap. De verschillende stelsels van onbekwaamheid die zijn uitgewerkt – onbekwaamheidsverklaring, verlengde minderjarigheid, voorlopig bewind – laten de rechters niet toe om op een genuanceerde en proportionele wijze te handelen. Deze maatregelen bieden onvoldoende waarborgen tegen misbruik.

Knelpunt is bovendien dat de omkadering van de vrederechter, die beslissingen moet nemen over de levenssituatie en de wil van de betrokken persoon, ontoereikend is. Dit leidt tot een heel ondoorzichtige en onevenwichtige praktijk.

Het volstaat om even het taalgebruik van de wetteksten na te gaan om vast te stellen dat deze niet in overeenstemming zijn met de paradigmashift die het VN-Verdrag voorschrijft. Bijvoorbeeld onder artikel 498 e.v. van het Burgerlijk Wetboek wordt aangegeven dat 'de onbekwaamverklaring van toepassing is op personen die zich in een

aanhoudende staat van onnozelheid of krankzinnigheid bevinden'. Dit gedateerde taalgebruik is volledig in strijd met de principes van het VN-Verdrag inzake respect voor de inherente waardigheid (art. 3.a)²⁵.

12.2. Er is het wetsvoorstel van 11 januari 2011 'tot invoering van een nieuw globaal beschermingsstatuut voor meerderjarige wilsonbekwame personen'²⁶. Politiek wordt dit probleem dus wel onderkend.

Bij dit wetsvoorstel zijn evenwel nog tal van bemerkingen te maken. We verwijzen hierbij naar de bezwaren die de Nationale Hoge Raad Personen met een Handicap (NHRPH) ter zake heeft geformuleerd (zie volledig advies)²⁷. We nemen een aantal centrale commentaren van de NHRPH hier over:

- De genotsbekwaamheid mag nooit door dit wetsvoorstel of door de vrederechter in vraag worden gesteld op grond van de handicap, ongeacht de ernst of de aard ervan. De tekst van het voorstel moet desnoods vanuit deze onbetwistbare visie worden herbekeken en herschreven.
- De titel van de wet verbaast enigszins in het kader van het beoogde doel. Het gaat immers niet om een wet inzake de onbekwaamheid van personen met een handicap maar wel om een wet inzake hun juridische begeleiding, ongeacht de aard van hun handicap. De NHRPH stelt de volgende titel voor: wet tot omkadering van de genots- en handelingsbekwaamheid van personen met een handicap.
- Het medisch attest volstaat niet om de overblijvende bekwaamheid van personen juist en volledig te beoordelen, zeker wanneer het om een mentale handicap gaat. Er zijn geen beoordelingscriteria voor de vrederechter. Dit wetsvoorstel moet deze criteria duidelijk en uitdrukkelijk opsommen en de efficiëntie ervan praktisch regelen.
- Bovendien moet de administratie de zelfredzaamheid van personen met een handicap ondersteunen. Ook wanneer de betrokkene een ernstige graad van handicap heeft, moet zijn wil worden gerespecteerd. Deze bepaling moet in de wettekst worden opgenomen.

²⁵ Art. 3.a VN-Verdrag 13 december 2006 inzake de Rechten van Personen met een Handicap.

²⁶ Wetsvoorstel 11 januari 2011 tot invoering van een globaal beschermingsstatuut voor meerderjarige wilsonbekwame personen. Geraadpleegd op <http://www.dekamer.be/FLWB/PDF/53/1009/53K1009001.pdf>

²⁷ Nationale Hoge Raad Personen met een Handicap (2011). *Advies over het wetsvoorstel van 11 januari 2011 tot invoering van een globaal beschermingsstatuut voor meerderjarige wilsonbekwame personen*. Geraadpleegd op http://ph.belgium.be/view/nl/advices/advices_2011/advice_2011_06.html

- Artikel 494, over het plaatsen van meerderjarigen onder het ouderlijk gezag, is volledig in strijd met de algemene geest van de wet en van het VN-Verdrag. Geen enkele uitzonderingssituatie rechtvaardigt de onderwerping van een meerderjarige aan het ouderlijke bewind. De algemene bepalingen van de wet volstaan voor alle denkbare uitzonderingssituaties, ook die bedoeld in artikel 494.

12.3. Er zijn in België nauwelijks maatregelen om personen met een handicap ondersteuning te bieden bij de uitoefening van hun rechtsbekwaamheid. Het is nochtans aangewezen om voorkeur te geven aan supported decision making in plaats van over te schakelen naar plaatsvervangende beslissingsneming²⁸. Supported decision making houdt in dat een persoon zelf de keuzes kan maken op eigen tempo en indien nodig met ondersteuning, zoals het begrijpelijk maken van een keuze, hulp bij het uitdrukken en uitvoeren van eigen wensen. Ook bijstand door een vertrouwenspersoon of een ondersteunend netwerk maakt deel uit van supported decision making.

Een ondersteunend netwerk, aan te duiden door de persoon met een beperking, kan bijvoorbeeld een belangrijke rol spelen bij supported decision making. Maar deze netwerken, alhoewel vaak uitgebouwd, krijgen in België nog geen juridische erkenning. We verwijzen hierbij naar de 'eigen kracht conferenties'. Dit concept dat zijn oorsprong vindt in Nieuw Zeeland en daar zelfs wettelijk verankerd is, stelt burgers in kwetsbare posities in staat om zelf, mét de steun van het eigen sociale netwerk, verantwoordelijkheid te nemen voor hun probleem.

AANBEVELINGEN BIJ ARTIKEL 12:

- Op korte termijn de nodige aanpassingen doorvoeren in de huidige wetgeving, die een inperking betekent van de handelingsbekwaamheid van personen met een handicap. Daartoe bij de verdere uitwerking van het recente wetsvoorstel voldoende rekening houden met de bezwaren die geuit worden vanuit de organisaties die personen met een handicap vertegenwoordigen.
- Het is aangewezen om supported decision making ingang te laten vinden in België. Daarbij dient de rol van ondersteunende netwerken verder uitgewerkt en juridisch vastgelegd te worden .

²⁸ <http://www.un.org/disabilities/default.asp?id=242>

Artikel 13: TOEGANG TOT DE RECHTER

13.1. In verband met het interneringsproces zijn er binnen het forensisch-psychiatrisch deskundigenonderzoek grote problemen: ondermaatse en niet gefundeerde deskundigenverslagen en onderbetaling van de gerechtsdeskundigen. In het Belgische verslag wordt dit interneringsproces kort behandeld²⁹ maar wordt er helemaal geen melding gemaakt van problemen.

Het deskundigenonderzoek is cruciaal bij het interneringsproces van personen met psychische problemen en/of verstandelijke beperking. De steeds gehoorde klacht bij de patiënten die aan een expertise gericht op hun geestesvermogen worden onderworpen, is de beperkte tijd die de gerechtspychiater neemt voor een grondige analyse. Gelet op de enorme impact van het deskundigenonderzoek op het verdere parcours van de onderzochte persoon, is dit wraakroepend. De gevolgen van de beperkingen van het onderzoek zijn verstrekkend: te veel interneringen, vaak ten onrechte en voor onbepaalde duur!

13.2. In de meeste gevallen is de kwaliteit van het deskundigheidsonderzoek ondermaats. Dit ondergraaft de rechtszekerheid. Voor dit tekort aan kwaliteitsgarantie zijn er drie factoren aan te duiden:

1. Selectie: de Wet Bescherming Maatschappij (WBM) legt geen enkele voorwaarde op waaraan een psychiatrisch-deskundige zou moeten voldoen. Zo wordt er niets bepaald betreffende een specifieke opleiding, minimale juridische of wetenschappelijke kennis, ervaring of kwaliteit.
2. Evaluatie: het werk van de gerechtspychiater wordt nauwelijks geëvalueerd. Er is geen inhoudelijke kwaliteitscontrole en de resultaten worden beoordeeld door leken, zijnde juristen zonder psychiatrische opleiding.
3. Vergoeding: de vergoedingen staan niet in verhouding tot wat van de deskundige verwacht wordt. De expert krijgt voor een volledig psychiatrisch onderzoek een forfaitair bedrag van ongeveer € 350. In vergelijking met het buitenland en gelijklopende sectoren is dit enorm weinig.

---

²⁹ Federale Overheidsdienst Sociale Zekerheid (2011). *Implementatie van het VN-Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap: eerste periodiek verslag van België*. Brussel, België. Randnummer 59.

1.3.3. De nieuwe wet van 21 april 2007 betreffende de rechten van personen met een geestesstoornis³⁰ biedt meer procedurele waarborgen aan de geïnterneerde, ook op het vlak van het deskundigenonderzoek. Deze wet is echter nog steeds niet in werking en de inwerkingtreding werd reeds geregeld uitgesteld³¹.

AANBEVELINGEN BIJ ARTIKEL 13:

- De nodige middelen voorzien voor een correcte vergoeding van gerechtspychiaters.
- Regelgeving uitwerken betreffende de basiscompetenties om als gerechtspychiater in aanmerking genomen te worden.
- Een officiële instantie aanstellen om de deskundigen te erkennen, naar Nederlands voorbeeld.
- Zo spoedig mogelijk de wet van 21 april 2007 betreffende de rechten van personen met een geestesstoornis in werking laten treden.

Artikel 14: VRIJHEID EN VEILIGHEID VAN DE PERSOON

14.1. In de Vlaamse gevangenissen verblijven personen met een verstandelijke handicap en/of met psychische problemen. Alhoewel zij vaak niet veroordeeld zijn, maar wel geïnterneerd, worden zij opgesloten in een voor hen totaal onaangepaste omgeving. Een internering wordt nochtans opgelegd omdat de rechter van oordeel is dat de geïnterneerde geen schuld treft omdat hij in een staat van ontoerekeningsvatbaarheid verkeert. Deze personen hebben een wettelijk recht op een aangepaste behandeling voor hun ziektebeeld.

Alhoewel de Belgische wetgeving, met name de Wet Bescherming Maatschappij (WBM) en de Wet betreffende de Internering van Personen met een Geestesstoornis, theoretisch gezien zeer vooruitstrevend is met betrekking tot delinquenten met psychische problemen, stellen zich in de praktijk echter heel wat problemen. 1106 geïnterneerden³² (dit is 10% van de gevangenispopulatie) verblijven momenteel in de gevangenis, hoewel ze daar niet thuishoren. Een gevangenis is niet de geschikte plaats

³⁰ Wet 21 april 2007 betreffende de internering van personen met een geestesstoornis, B.S. 13 juli 2007.

³¹ Art. 7 Wet 24 juli 2008 houdende diverse bepalingen (II), B.S. 7 augustus 2008.

³² Federale Overheidsdienst Justitie (2010). *Justitie in cijfers 2010*. Brussel, België.

om hen op te vangen, noch te behandelen. In het Belgische rapport vindt men daar geen spoor van terug.

14.3. In België start een groot gedeelte van de geïnterneerden zijn interneringstraject in de psychiatrische "annex" van een strafinstelling. Hier wachten ze het moment af waarop een geschikte instelling bereid is hen op te nemen. In de realiteit blijven veel geïnterneerden echter voor vele jaren in de gevangenis zitten. De lange opsluiting van een delinquent met ernstige psychische problemen, zonder enige vorm van therapie is geen neutrale periode en heeft nefaste gevolgen voor de geestestoestand van de betrokkenen. De situatie is ook opgemerkt en hard veroordeeld door het Europees Comité voor de Preventie van Foltering en Onmenselijke of Vernederende Behandeling of Bestrafing^{33 34}.

14.3. De toestand van de geïnterneerden is zeer schrijnend. Er is een tekort aan gespecialiseerd personeel en aan materiaal. De normen die in de buitenwereld gelden voor de opvang van psychiatrische patiënten, gelden blijkbaar niet binnen de muren van de gevangenis. Zo is de Wet Patiëntenrechten³⁵ (met onder andere het recht op een kwaliteitsvolle dienstverlening) normaliter ook van toepassing op geïnterneerden, zij het subsidiair. In de praktijk moet men echter vaststellen dat de geïnterneerden die zich in de gevangenis bevinden niet altijd een beroep kunnen doen op alle rechten daarin gewaarborgd. Vaak is dit omdat ze zich niet bewust zijn van hun rechten of uit onwil van de penitentiaire instellingen.

14.4. Een positieve evolutie is de bouw van twee psychiatrisch forensische centra (FPC) in Vlaanderen. Het is echter schrijnend vast te stellen dat men nog steeds niet beslist heeft wie deze centra zal leiden en welke behandelingen zullen worden voorzien. In 2013 zijn zij echter al operationeel. Bovendien bieden deze centra plaats aan een 500-tal geïnterneerden (medium risk), wat minder dan de helft is van de geïnterneerden die in de Belgische gevangenissen verblijft.

---

³³ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (2010). *Rapport au gouvernement de la Belgique relatif à la visite effectuée en Belgique par le CPT du 28 septembre 2009 - 7 octobre 2009.*

³⁴ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (2005). *Rapport au gouvernement de la Belgique relatif à la visite effectuée en Belgique par le CPT du 18 avril 2005-27 avril 2005.*

³⁵ Wet 22 augustus 2002 betreffende de rechten van de patiënt, B.S. 26 september 2002.

AANBEVELINGEN BIJ ARTIKEL 14:

- Indijken van de instroom. Internering blijft een uitzonderingsmaatregel en zou aldus moeten toegepast worden.
- De capaciteit van de zorgteams uitbreiden. Het uiteindelijk doel van de oprichting van de zorgteams – gelijkwaardige gezondheidszorg aanbieden zoals in de vrije samenleving – is absoluut niet bereikt.
- Bestaande niet-gerechtelijke structuren aanmoedigen om geïnterneerden op te vangen en de aangepaste zorg te bieden.
- Duidelijkheid scheppen over de toekomst van de 2 psychiatrische forensische centra in Vlaanderen..
- Een langetermijnvisie ontwikkelen om het grote aantal geïnterneerden uit de gevangenis te houden door de uittekening van een forensisch circuit.

Artikel 19: ZELFSTANDIG WONEN EN DEEL UITMAKEN VAN DE MAATSCHAPPIJ

19.1. Er is in de praktijk geen sprake van een recht op ondersteuning in Vlaanderen. De wachtlijst voor hulp vanuit een dienst bedraagt op 31 december 2010 21.419 vragen waarvan 15.347 dringende. De wachtlijst voor een persoonlijk assistentiebudget (PAB) bedraagt op 31 december 2010 5779 vragen³⁶. De situatie verergert bovendien elk jaar. Het aantal dringende vragen voor ondersteuning vanuit een dienst verdubbelde de laatste 5 jaar (van 7275 op 31/12/2005 tot 15.347 op 31/12/2010). De wachtlijst voor PAB-aanvragen verdubbelde in 5 jaar tijd (van 2850 op 31/12/2005 naar 5779 vragen op 31/12/2010).

³⁶ Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap (2010). *Zorgregierapport*. Brussel, België.

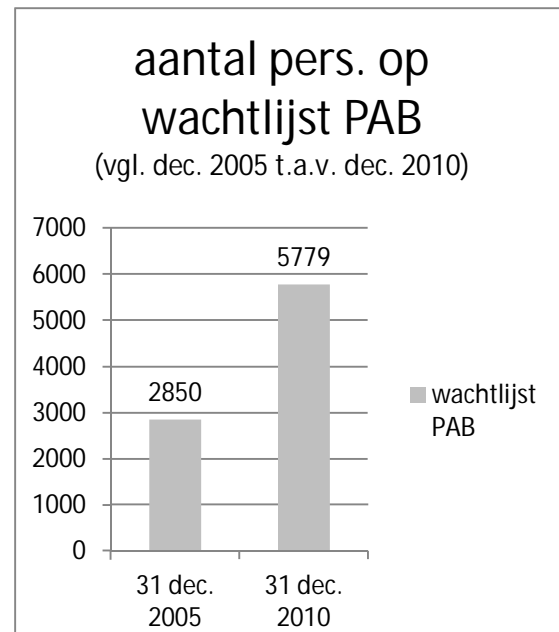
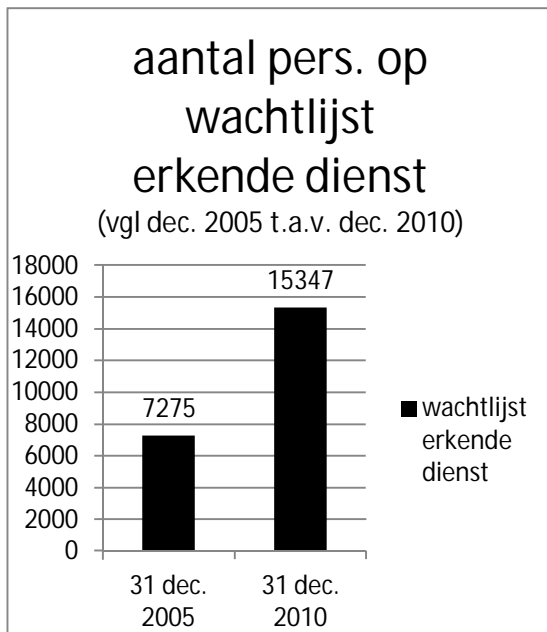

Fig. 19.1 Op 31 december 2010 was zowel het aantal personen op de wachlijst van een erkende dienst als het aantal personen die wachten op een PAB verdubbeld ten aanzien van 31 december 2005.

Het is onbegrijpelijk dat het Belgische rapport deze cijfers niet vermeldt en dit niet signaleert als probleem op het vlak van recht op ondersteuning. België behoort tot de rijkste landen ter wereld, Vlaanderen is de rijkste regio van België. Recht op ondersteuning komt in Vlaanderen neer op een kwestie van politieke prioriteiten.

Door de realiteit van de wachtlijsten missen mensen met een handicap de nodige ondersteuning om hun leven uit te bouwen. Ook het persoonlijke netwerk wordt noodgedwongen teruggedrongen in een rol van zorgverleners. Niet enkel zwijgt het Belgische rapport over deze situatie, er worden ook geen engagementen genoemd om het recht op ondersteuning voor iedere persoon met een handicap te waarborgen. In 'Perspectief 2020'³⁷ wordt enkel een belofte gedaan om tegen 2020 een zorggarantie te creëren voor mensen met de zwaarste ondersteuningsnood. De omlijning van deze groep is echter onduidelijk. Hoe men dit wil realiseren zonder een ommezwaai in de budgetten van welzijn, zonder andere groepen uit te sluiten van ondersteuning, zonder de families van de mensen met een lichtere ondersteuningsnood nog meer te gaan belasten, is evenmin duidelijk.

³⁷ Federale Overheidsdienst Sociale Zekerheid (2011). *Implementatie van het VN-Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap: eerste periodiek verslag van België*. Brussel, België. Randnummer 82.

Wat opvalt is een verschuiving in het gebruik van terminologie én achterliggende visie binnen beleidsnota's (o.m. "Perspectief 2020"). In plaats van 'kwaliteit van bestaan' spreekt men over 'kwaliteit van leven'. De invulling van 'kwaliteit van leven' is vooral medisch van aard en bevindt zich op een vrij basaal niveau van voeding, persoonlijke hygiëne, verzorging, etc. 'Kwaliteit van bestaan' als term daarentegen verwijst naar uitgangspunten van het VN-Verdrag, zoals volwaardig burgerschap, volwaardige participatiekansen in de samenleving en de juiste ondersteuning daarbij, keuzevrijheid op verschillende niveaus. Deze verschuiving in terminologie dient zeker opgevolgd te worden bij het actuele "maatschappelijk debat", dat de Vlaamse minister van Welzijn heeft opgestart. Dat debat moet antwoord bieden op de groeiende ondersteuningsnoden en de overeenkomstige aangroei van de wachtlijsten. Vrees is dat de overheid niet de verantwoordelijkheid wil opnemen om ondersteuning te financieren in functie van 'kwaliteit van bestaan', maar eerder in functie van het veel engere 'kwaliteit van leven'. De verwachting bestaat dat dit ironisch genoeg zal worden gerechtvaardigd als een uitvoering van het VN-Verdrag.

.....

"Ik ben een jonge alleenstaande moeder. Ik sta al 8 jaar op de wachtlijst voor een PAB. Voor dagelijkse hulp bij het poetsen bijvoorbeeld doe ik een beroep op thuishulp. Om een dagje met mijn zoon naar zee te gaan moet ik helaas steeds beroep doen op vrijwillige ondersteuning. Als ik niemand vind die niks anders gepland heeft en die mee wil om te helpen, dan kan de uitstap niet doorgaan. Met een PAB zou ik de vrijheid hebben om met mijn zontje een leuke uitstap te doen zonder dat ik daarvoor afhankelijk ben van de goodwill van mijn omgeving." (getuigenis, 19/10/2011)

.....

19.2. Het ontbreekt aan duidelijke plannen voor deinstitutionalisering. België is een land met een sterke doorverwijzing van personen met een handicap naar residentiële zorg. Er wordt te weinig informatie gegeven over de mogelijkheden om in de samenleving te blijven wonen, er wordt te snel vanuit professionele centra instuutsofzorg aangeduid als enige duurzame oplossing. Het resultaat van deze praktijk is dat 12170³⁸ volwassenen leven in collectieve langdurige residentiële voorzieningen tegenover 1447 volwassenen met een PAB. 4889³⁹

³⁸ Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap (2010). *Zorgregierapport*. Brussel, België.

³⁹ Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap (2010). *Zorgregierapport*. Brussel, België.

minderjarigen verblijven in langdurige collectieve residentiële zorg tegenover 426⁴⁰ minderjarigen met een PAB.

Er wordt nog steeds onafgebroken geïnvesteerd vanuit de overheid in de bouw en afbetaling van collectieve residentiële infrastructuur door middel van middelen uit het Vlaams Infrastructuurfonds voor Persoonsgebonden Aangelegenheden (VIPA). Mensen die in deze instellingen terechtkomen maar elders willen gaan wonen, kunnen dit niet zonder de zorg uit de instellingen kwijt te raken.

Deze situatie wordt niet onderkend in het Belgische rapport en er is ook nergens indicatie van duidelijke streefdoelen of programma's voor deinstitutionalisering. De plannen voor zorgvernieuwing die voorliggen vanuit het beleidsdomein welzijn maken ook duidelijk dat er de komende jaren geen concrete plannen zijn om deze situatie om te buigen.

Door de jarenlange institutionalisering zijn in veel gevallen de banden met het natuurlijke netwerk doorgesneden. Om (weer) een thuis te vinden in de samenleving is het noodzakelijk dat de natuurlijke netwerken hersteld worden en zelfs verder verstevigd. Ook uitbreiding van het netwerk van familieleden tot banden met de buurt en bijvoorbeeld mensen / groepen die interesses delen kan een manier zijn om mensen met een handicap (weer) op een veilige manier in de samenleving te laten wonen.

Het rigide erkenningstelsel maakt ondersteuning bij het opbouwen van netwerken echter moeilijk. Mensen komen vaak in voorzieningen terecht die enkel ondersteuning aan huis kunnen bieden, geen ondersteuning voor participatie buitenshuis of in functie van de opbouw van sociale netwerken.

Het is jammer dat in het Belgische rapport niet wordt weergegeven of en op welke manier aan community building⁴¹ zal worden gewerkt.

19.3. Er wordt geen werk gemaakt van de uitbouw van persoonlijke assistentie. De Vlaamse regelgeving rond het Persoonlijke Assistentiebudget is een zeer goed voorbeeld van een goede praktijk van zelfbeschikking in functie van ondersteuning op maat en participatie in de samenleving. Vlaanderen mag hier trots op zijn en neemt hier al 10 jaar een rol als koploper op ten opzichte van Wallonië en Brussel. GRIP betreurt het dat de meerwaarde van dit Vlaamse PAB-stelsel niet in het Belgische rapport tot uiting komt.

---

⁴⁰ Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap (2011). Interne rapportage (ongepubliceerde rapportage). Brussel, België.

⁴¹ Boone, M., & Vandelanotte, G. (2010). *Beter samen: een pleidooi voor een gevarieerde samenleving*. Tielt: Lannoo.

De wachtlijst voor PAB groeit echter veel sneller aan dan dat er nieuwe PAB's worden uitgereikt (ongeveer 150 nieuwe PAB's per jaar). De kloof tussen het aantal mensen dat in theorie recht heeft op een PAB en het aantal mensen dat het in de praktijk ook krijgt, wordt alsmaar groter.

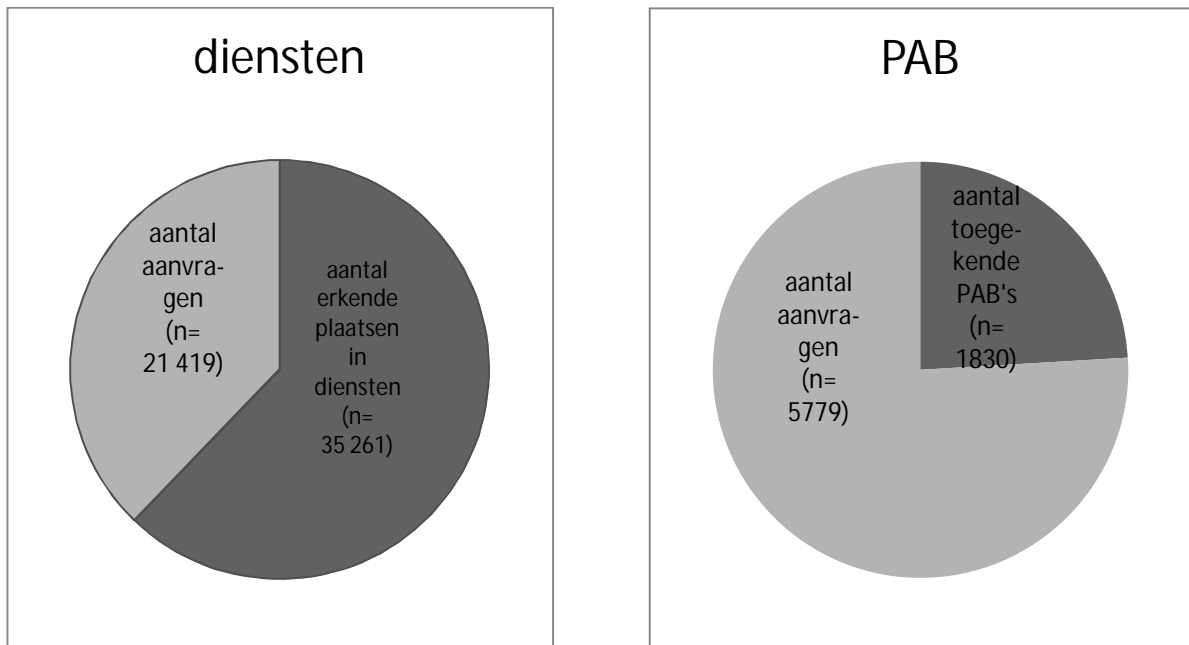

Fig. 19.3 De verhouding tussen de extra vraag ten opzichte van het bestaande aanbod bij PAB is 316%, bij de extra vraag ten opzichte van het bestaande aanbod instellingen is dit 62%. (situatie op 31 december 2010)

Door de prioriteiten van de overheid kwamen ook de laatste jaren slechts de mensen met de zwaarste ondersteuningsnood in aanmerking voor een PAB. Mensen met een lichtere of matige ondersteuningsnood worden daardoor de facto gestimuleerd om hun PAB-aanvraag te vervangen door een aanvraag voor een dienst. De mensen die dit niet doen blijven jaren lang op de wachtlijst staan met inboeting aan kwaliteit van bestaan en ontwikkelingskansen.

Al jaren geeft een aantal mensen met een zware ondersteuningsnood die kiezen voor een inclusief leven en een PAB aan dat de hoogste budgetcategorie te laag is. Tegelijkertijd subsidieert de overheid instituutzorg voor mensen met een vergelijkbare zorgzwaarte ongeveer 40% meer. Het Belgische rapport geeft geen overzicht van die scheeftrekking. Ook mensen met een zware ondersteuningsnood hebben het recht op een leven in de samenleving.

Voor een PAB als volwaardige keuzemogelijkheid, zijn ook professionele instanties zoals de multidisciplinaire teams (MDT's) van belang. Hier

stellen we vast dat er drempels voor persoonlijke assistentie ontstaan doordat MDT's een PAB soms afraden.

19.4. De hervorming naar meer sturing ten aanzien van de zorgaanbieders gaat niet door. In 2001 werd in Vlaanderen het decreet persoonsgebonden budget⁴² goedgekeurd. Het decreet beoogde een versterking van de positie van de personen met een handicap ten opzichte van de zorgaanbieders. Het decreet verruimde het persoonlijke assistentiebudget tot onder meer het inkopen van zorg uit voorzieningen.

De flexibiliteit, combinatiemogelijkheden, onder meer de mogelijkheid om persoonlijke assistenten aan te werven en de sturing door de persoon maken een geleidelijke overgang van instituutzorg naar ondersteuning bij de persoon in de samenleving mogelijk. Mensen met een handicap kunnen proeven van het PAB zonder dat ze helemaal de ondersteuning vanuit de voorziening moeten missen, kunnen experimenteren met inschakeling van ondersteuning van reguliere diensten.

Het is onbegrijpelijk dat in het Belgische rapport het PGB decreet niet wordt genoemd als belangrijke aanzet in de regelgeving naar een sterkere positie, meer zelfstandigheid en een inclusief leven.

Een wetenschappelijk begeleide experiment met het PGB liep van september 2008 tot december 2010. Het wetenschappelijke eindrapport⁴³ bevestigde dat de deelnemers hun ondersteuning veel meer zelf konden sturen dan bij het klassieke erkenningstelsel het geval is. De beleidsplannen die voorliggen stellen voor wat betreft de uitwerking van een nieuw financieringssysteem van de sector echter weer een aantal jaar uitstel in het vooruitzicht, zelfs een uitstel tot de volgende legislatuur.

Bovendien is het de vraag of men het PGB decreet en de regelgeving rond het PGB experiment zal gebruiken als basis voor het uit te werken financieringssysteem. Er is immers sinds het begin van de legislatuur (juni 2009) een verschuiving merkbaar in gehanteerde terminologie. In plaats van persoonsgebonden budget wordt er in de beleidsplannen meer en meer gesproken over termen als persoonsvolgend budget, persoonsvolgende convenant, persoonsvolgende financiering. Het gevaar is dat met de naam ook de inhoud verglijdt en dat de bestaande regelgeving rond PGB wordt vervangen door een regelgeving rond Persoonsvolgend Budget (PVB). Een vervanging van een PGB door PVB zal

⁴² Decreet 21 december 2001 betreffende persoonsgebonden budget, B.S. 24 januari 2002.

⁴³ Breda, J., Gevers, H., Vandervelden, M., & Peeters, S. (2011). *Het experiment persoonsgebonden budget: eindverslag van de wetenschappelijke evaluatie*. Geraadpleegd op http://www.ministerjovandeuren.be/nlapps/data/docattachments/Geïntegreerd%20eindrapport%20PGB-experiment%20UA_versie_25%2002%202011.pdf

niet de zelfbeschikking opleveren die in het VN-Verdrag als uitgangspunt wordt meegegeven.

Een breed front van organisaties van personen met een handicap riep de beleidsmakers in een manifest op om op korte termijn concrete stappen te nemen om het PGB decreet uit te voeren. In het Manifest worden ook enkele belangrijke elementen aangegeven voor een goed PGB⁴⁴.

19.5. Er is geen evolutie naar meer zelfbepaling m.b.t. hulpmiddelen. Hulpmiddelen zijn voor veel personen met een handicap een belangrijk middel om een leven in de samenleving te kunnen uitbouwen. Het is daarbij heel belangrijk dat het hulpmiddel op maat is van de persoonlijke noden. De laatste jaren werd op technologisch vlak veel vooruitgang geboekt wat betreft gespecialiseerde hulpmiddelen. Dit heeft gezorgd voor steeds meer verfijning en keuzemogelijkheden op dit vlak. Jammer genoeg kunnen personen met een handicap vaak geen gebruik maken van deze ontwikkelingen.

In Vlaanderen wordt een beperkt aantal hulpmiddelen deels of gedeeltelijk terugbetaald door de overheid. De toegang tot subsidiëring voor hulpmiddelen wordt echter veelal bepaald op basis van het soort stoornis iemand heeft, dus op basis van een medisch denken. Standaardbedragen per hulpmiddel bepalen vervolgens hoeveel iemand terugkrijgt voor een bepaald hulpmiddel. Er is een evolutie om aan mensen het "meest adequate goedkope" hulpmiddel toe te wijzen. De vrees is dat zelfs in de beperkte lijst van gesubsidieerde hulpmiddelen een selectie zal gebeuren die duurdere en dus vaak meer specifieke hulpmiddelen uitsluit. Met nog minder variatie als gevolg. Bovendien worden er op tijd en stond hulpmiddelen op de refertelijst geschrapt, soms om onduidelijke redenen. Een voorbeeld: lerende communicatiemiddelen voor mensen met een licht verstandelijke beperking. Dergelijke besparingen bemoeilijken in een klap de participatiemogelijkheden voor een hele groep van mensen. Bovendien bevestigt dit het oude paradigma dat mensen met een verstandelijke beperking niet in staat zijn te leren en zich verder te ontwikkelen.

De persoon met een handicap moet bij de keuze van hulpmiddelen niet afhangen van een lijst. GRIP betwijfelt dat een nomenclatuursysteem zou kunnen tegemoet komen aan het principe van autonomie en zelfbeschikking en aan een behoeftegestuurde aanpak. We zien het PGB als oplossing waarbij een vergelijkbaar behoeftenprofiel moet leiden tot een vergelijkbaar budget. Het PGB decreet⁴⁵ voorziet de mogelijkheid dat personen met een handicap een persoonsgebonden budget op maat van

---

⁴⁴ Gelijke rechten voor iedere persoon met een handicap vzw (2011). *Manifest persoonsgebonden budget: recht op een ondersteuningsbudget voor iedere persoon met een handicap.*

⁴⁵ Decreet 21 december 2001 betreffende persoonsgebonden budget, B.S. 24 januari 2002.

hun ondersteuningsnoden krijgen waarmee ze zelf kunnen bepalen welke hulpmiddelen het meest tegemoet komen aan hun noden. Ook op het vlak van zelfbepaling met betrekking tot hulpmiddelen geldt dus: de wetgevende basis is er, we wachten op uitvoeringsbesluiten voor de regelgeving. Het opzetten van een experiment PGB voor hulpmiddelen zou de nodige ervaringen kunnen verschaffen voor het uitwerken van een PGB voor hulpmiddelen.

AANBEVELINGEN BIJ ARTIKEL 19:

- Het erkennen van een recht op ondersteuning voor iedere persoon met een handicap, ongeacht de aard of de zwaarte van de handicap en de leeftijd.
- De aanpassing van de overheidsuitgaven om aan dit principe te voldoen en de realiteit van de wachtlijsten om te buigen. Daarbij dient men erover te waken dat ook ondersteuningsnoden die niet als 'zwaar' worden omschreven onderkend worden en een passende invulling krijgen.
- Het decreet PGB van 2001 omzetten in uitvoeringsbesluiten, waardoor de keuzevrijheid wordt gerealiseerd voor iedere persoon met een handicap (ongeacht de aard of de zwaarte van de beperking, of van de leeftijd) om zelf via een ondersteuningsbudget in cash zijn of haar ondersteuning te organiseren.
- De financiering die de overheid voorziet voor de ondersteuningsnood van mensen dient los te staan van hun keuze voor PAB of een dienst (of combinatie).
- Voor personen met de zwaarste ondersteuningsnood dient men een hogere budgetcategorie PAB te voorzien.
- Heroriëntering van het beleid rond de VIPA-middelen in functie van inclusie, loslaten van investeringen in collectieve infrastructuur als eerste prioriteit.

Artikel 21: VRIJHEID VAN MENING EN MENINGSUITING EN TOEGANG TOT INFORMATIE

21.1. De VRT bevordert de toegankelijkheid van haar zenders voor personen met een visuele en auditieve beperking. In 2010 voerde de openbare omroep onderzoek met betrekking tot audiodescriptie en auditieve ondertiteling. Uit de beheersovereenkomst 2012-2016⁴⁶ leren we dat de VRT ondertitelinformatie (*gesproken ondertiteling*) zal leveren via T889 bij alle programma's en programmaonderdelen in een andere taal dan het Nederlands. Tegen eind 2012 zullen alle programma's van de nieuwsdienst voorzien zijn van ondertitelinformatie. De VRT zal één (kwaliteits)fictiereeks per jaar uitzenden met behulp van audiodescriptie.

In 2010 was 85% van alle Nederlandstalige VRT-programma's ondertiteld. In haar nieuwe beheersovereenkomst gaat de Openbare omroep het engagement aan om 95% van haar programma's te ondertitelen via T888. Tegen eind 2014 zal de VRT alle nieuws- en duidingsprogramma's ondertitelen.

21.2. Vlaamse Gebarentaal (VGT) krijgt voor het eerst een plaats in de beheersovereenkomst van de VRT. Binnen het jaar nadat de beheersovereenkomst in werking treedt, worden het journaal van 19u en het Ketnet-journaal (jeugdjournaal) in VGT aangeboden via het open internet. De Openbare Omroep maakt het ook mogelijk dat de distributeurs VGT via interactieve digitale televisie verspreiden. Het weekoverzicht van het Ketnet-journaal wordt via televisie in VGT aangeboden.

Het is aangewezen dat programma's in VGT bereikbaar zijn voor elke mediagebruiker. Dit kan alleen als VGT via het televisiescherm wordt aangeboden. Bovendien komt dan de hele maatschappij in aanraking met VGT. Dit verhoogt de (h)erkenning van en de interesse in de taal en cultuur van de dovengemeenschap door de volledige samenleving. Vlaamse Gebarentaal wordt door de media wel als een volwaardige taal beschouwd, maar dit is nog niet zichtbaar in die mate die het als erkende taal in Vlaanderen verdient.

21.3. De media moeten toegankelijk zijn voor alle personen met een handicap. Met het 'Decreet betreffende de radio-omroepen en de televisie' van 27 maart 2009⁴⁷ worden de bepalingen van de Europese Richtlijn 'Audiovisuele Mediadiensten' omgezet in de eigen regelgeving en werd de bestaande reglementering geactualiseerd. Het decreet beperkt zich

⁴⁶ VRT en Vlaamse Gemeenschap (2011). *Beheersovereenkomst 2012 – 2016 tussen de Vlaamse Gemeenschap en de VRT*. Brussel, België.

⁴⁷ Decreet 27 maart 2009 betreffende de radio-omroepen en de televisie, B.S. 30 april 2009.

evenwel tot de toegankelijkheid van de media voor mensen met een visuele en auditieve beperking. Zo worden er bijvoorbeeld geen initiatieven genomen voor mensen met een verstandelijke beperking. Er wordt evenmin stilgestaan bij de vraag of er nog mensen met beperkingen zijn die drempels ervaren bij het gebruik van de media, zoals bijvoorbeeld mensen met autisme. Ook de beheersovereenkomst van de VRT schenkt enkel aandacht aan de toegankelijkheid voor mensen met een visuele en auditieve beperking.

21.4. Dove personen met een visuele beperking ondervinden een tekort aan tolkuren om op de hoogte te blijven van de actualiteit en om informatieve programma's te kunnen volgen.

Het besluit van de Vlaamse regering van 20 juli 1994⁴⁸ bepaalt de voorwaarden voor de tolkuren. In 2011 besliste de Vlaamse regering nog om het aantal tolkuren voor dove personen met een visuele beperking te verhogen. Nu hebben dove personen met een visuele beperking recht op 70 tolkuren per jaar. Via een uitzondering kan een verdubbeling tot 140 tolkuren per jaar aangevraagd worden.

Maar dit is nog geen drie uren per week om vlot met de mensen om hen heen te kunnen praten, vergaderingen bij te wonen, lezingen, studiedagen, bijeenkomsten, activiteiten... en de media te volgen. Bovendien zijn de criteria te streng zodat vele slechtziende-slechthorende mensen niet in aanmerking komen voor het maximum pakket tolkuren.

.....

"Ik ben doofblind en wil graag sportwedstrijden volgen op TV en daarnaast ook nieuwsuitzendingen en andere informatieve programma's. Maar ik kan het niet zien en niet horen. Het beperkte aantal tolkuren dat ik heb, gaat bijna allemaal naar de ondersteuning van het vrijwilligerswerk dat ik doe. Met als gevolg dat er geen tolkuren meer over zijn voor TV-kijken. Zo blijft de TV ontoegankelijk voor mij." (Getuigenis, 23/06/2011).

.....

⁴⁸ Besluit van de Vlaamse Regering 20 juli 1994 houdende vaststelling van de regels volgens dewelke het Vlaams Fonds voor Sociale Integratie van Personen met een Handicap de kosten van bijstand door doventolken ten laste neemt, B.S. 22 oktober 1994.

21.5. Het internet is te weinig toegankelijk. De 'Toegankelijkheidsmonitor 2011'⁴⁹ uitgevoerd in opdracht van Anysurfer (een kwaliteitslabel voor websites die voor iedereen toegankelijk zijn) geeft ons een beeld van de toegankelijkheid van de Belgische websites en van de Vlaamse overheidswebsites. Deze monitor beantwoordt niet aan alle vereisten die nodig zijn om van wetenschappelijk gefundeerd onderzoek te kunnen spreken. Het zijn echter de enige cijfers die beschikbaar zijn over de internettoegankelijkheid in België. Uit de monitor blijkt dat slechts 8,4% van de Belgische websites aan de 'minimale' toegankelijkheidsvereisten voldoet. De Vlaamse overheid doet het beter: 62,8% van haar websites scoort goed op de Anysurfer QuickScan.

AANBEVELINGEN BIJ ARTIKEL 21:

- Zowel het beleid als de openbare en commerciële omroepen voeren een integraal diversiteitsbeleid. Ze beperken zich niet tot de toegankelijkheid voor mensen met een visuele en auditieve beperking. Er wordt onderzocht of de media ook voor andere doelgroepen (bvb. personen met verstandelijke beperking, mensen met autisme,...) toegankelijkheidsproblemen opleveren.
- Bij de ontwikkeling van nieuwe technologieën wordt voldoende rekening gehouden met mensen die deze technologieën niet op een gewone manier bedienen. De overheid en de omroepen moeten daarbij vertrekken vanuit divers denken en niet vanuit doelgroepdenken.
- De toegankelijkheid van de Belgische websites wordt onderzocht. Dit onderzoek beperkt zich niet tot de overheidswebsites.
- De overheid voorziet voldoende tolkuren voor mensen die doofblind zijn. Ook zij hebben recht op informatie.
- De overheid legt zichzelf en de openbare diensten verplichtingen op voor de toegankelijkheid van hun websites. Het behalen van het Anysurfer-label volstaat niet. De websites dienen ook na het behalen van het label op een toegankelijke manier onderhouden en aangevuld worden.

⁴⁹ <http://www.toegankelijkheidsmonitor.be/2011/>

Artikel 23: EERBIEDIGING VAN DE WONING EN HET GEZINSLEVEN

23.1. Het lijkt aangewezen dit artikel ook in verband te brengen met artikel 19 (specifiek maatschappelijke inclusie) en de bedenkingen die we daar weergeven m.b.t. deinstitutionalisering. We stellen vast dat er onvoldoende werk wordt gemaakt van de deinstitutionalisering van kinderen met een handicap. Er wordt in het Belgische verslag⁵⁰ wel verwezen naar de maatregelen voor opvoedingsondersteuning en coaching voor ouders. Dergelijke diensten geven echter geen oplossing voor de concrete dagelijkse ondersteuningsnoden van de persoon in functie van wonen in het gezin. Nu moeten ouders vaak noodgedwongen hun job opgeven, gaat de inkomenspositie erop achteruit, gaat er minder ouderlijke aandacht naar de ontwikkeling van de andere kinderen in het gezin, worden broers of zussen zelfs al vroeg in een rol van zorgverlener gedwongen,...

Een PAB kan die nodige assistentie wel bieden. De ellenlange wachtlijsten voor PAB (zie 19.1) duwen ouders echter in de richting van een residentiële opvang. Indien zij toch trachten de nodige ondersteuning in de thuissituatie te verzekeren, stijgt de druk op de gezinnen vaak sterk. Bij de opstarting van het PGB experiment (zie 19.4) werden kinderen / minderjarigen uitgesloten.

Nochtans heeft het PGB zijn nut voor minderjarigen reeds aangetoond. Ondermeer in Nederland tonen de jarenlange ervaringen de noodzaak aan van een PGB om kinderen met zware ondersteuningsnoden toch in hun gezin te kunnen laten leven. Conclusie uit onderzoek is "dat de zorgbehoefte van vooral kinderen met een meervoudige handicap soms zo complex en intensief is, dat een instelling niet eens kan voorzien in hun hulpvraag. De ouders slagen er met het PGB wel in de gewenste kwaliteit van zorg en leven voor hun kind te leveren."⁵¹

23.2. Door een tekort aan persoonlijke assistentie wordt het gelijk recht op ouderschap en gezinsleven voor personen met een handicap niet gewaarborgd. Persoonlijke assistentie maakt het personen met een handicap mogelijk om een rol op te nemen als partner, als collega, als ouder. De praktijk van het Vlaamse persoonlijk assistentiebudget bevestigt dit al tien jaar. Het gebrek aan assistentie daarentegen maakt gelijke rechten op het opnemen van ouderschap zeer

---

⁵⁰ Federale Overheidsdienst Sociale Zekerheid (2011). *Implementatie van het VN-Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap: eerste periodiek verslag van België*. Brussel, België.

⁵¹ Kaaij, R., & Huijsman, R. (2009). PGB als strategische pijler van zorgaanbieders. *ZM magazine*, 4, 4-9.

moelijk. Het gebrek aan een perspectief op de nodige persoonlijke assistentie werkt ontmoedigend naar personen met een handicap met een ouderwens.

AANBEVELING BIJ ARTIKEL 23:

Een diversiteit aan gezinsondersteunende maatregelen zou moeten worden getroffen om de deinstitutionalisering van kinderen met een handicap in te zetten. Hierbij kijken we in de eerste plaats naar het waarborgen van een recht op persoonlijke assistentie voor kinderen. We bevelen de uitvoering van het PGB-decreet (2001)⁵² aan, ook voor minderjarigen (zie 19.4). Door een PGB is er een nog flexibelere besteding van het budget mogelijk in functie van de concrete noden.

Artikel 24: ONDERWIJS

24.1. Gelijke rechten en ontwikkelingskansen voor kinderen en jongeren binnen onderwijs zijn bepalend voor andere levensdomeinen. Het is belangrijk om zich daar bewust van te zijn. Het schenden van de rechten beschreven in art. 24 heeft dan ook directe implicaties voor bvb. artikels 5,8,19,23,27. Net daarom besteden we in dit schaduwrapport uitgebreid aandacht aan het recht op onderwijs.

24.2. De drie centrale problemen voor leerlingen met een handicap in het Vlaamse onderwijssysteem zijn dat:

1. Ze te weinig keuzes kunnen maken (schoolkeuze buitengewoon of gewoon onderwijs en beperkt aanbod van opleidingen binnen de scholen voor buitengewoon onderwijs).
2. Het bestaande systeem aanbodgericht is op basis van stoornissen.
3. Ze heel gemakkelijk worden doorverwezen naar een gesegregeerd systeem (zie hoge doorverwijzingscijfers voor Vlaanderen van Eurydice⁵³).

Deze realiteit staat haaks op de fundamentele rechten van artikel 24.

⁵² Decreet 21 december 2001 betreffende persoonsgebonden budget, B.S. 24 januari 2002.

⁵³ European Commission, Eurydice & Eurostat (2005). *Key data on education in Europe: European education systems viewed from all angles*. Luxembourg: Office for official publications of the European Communities.

24.3. De Vlaamse onderwijswetgeving werkt discriminerend op basis van handicap. Inclusief onderwijs wordt niet gewaarborgd en er zijn tal van leerlingen met een handicap die gedwongen worden om les te volgen in speciale scholen ('buitengewoon onderwijs'). Zoals juist weergegeven in het Belgische rapport van de overheid, staat het GOK (gelijke onderwijskansen)-decreet⁵⁴ toe dat leerlingen met een handicap worden geweigerd in het gewoon onderwijs omwille van hun handicap en aldus worden doorverwezen naar het buitengewoon onderwijs. Verschillende cases, gemeld bij GRIP, illustreren dit en het wordt door een thesisonderzoek bevestigd⁵⁵. Ouders moeten hun keuze voor een reguliere school voor hun kind continu verantwoorden en worden door professionelen benaderd als mensen die problemen hebben met de verwerking van de handicap van hun kind⁵⁶. Het GOK-decreet waarborgt onvoldoende de rechten van de ouders en leerlingen met een handicap en voldoet aldus niet aan de principes van vrije keuze van school en het recht op redelijke aanpassing.

.....

"Ik ben de mama van Louis, mijn zoontje zit momenteel in het eerste leerjaar en heeft het Syndroom van Down. Als ouders hebben wij ervoor gekozen om Louis les te laten volgen in het gewone onderwijs. Nu, na de krokusvakantie, hebben we te horen gekregen dat Louis volgend jaar niet meer welkom is op deze school. Ze vinden hem te lastig. Ook het feit dat hij nog niet helemaal zindelijk is, vindt de directeur te belastend, hoewel we een persoonlijke assistente hebben die instaat voor zijn verzorging. We vinden het heel jammer dat Louis weg moet, want heeft hij tenslotte niet evenveel rechten als gelijk welk ander kind om te kiezen waar hij naar school gaat? Hij voelt zich er goed en heeft vele vrienden. Die moet hij nu allemaal opgeven. Zijn dat gelijke rechten?!"
(getuigenis, 24/06/2011)

.....

---

⁵⁴ Decreet 28 juni 2002 betreffende gelijke onderwijskansen, B.S. 14 september 2002.

⁵⁵ Dupont, M. (2010). *Barrières bij de zoektocht naar een geschikte school* (Ongepubliceerde masterproef). Universiteit Gent, België.

⁵⁶ Van Hove, G., Mortier, K., & De Schauwer, E. (2005). *Onderzoek inclusief onderwijs*. Orthopedagogische Reeks Gent, 25.

24.4. Juridisch onderzoek (Steunpunt Recht en Onderwijs)⁵⁷ toont aan dat de weigering op basis van draagkrachtafweging (GOK decreet artikel III.10§3, 3°)⁵⁸ niet conform is met de afweging van redelijke aanpassingen die niet disproportioneel zijn, en dus rechtsonzekerheid creëert. Daarenboven toont Vlaams onderzoek rond het concept draagkracht⁵⁹ aan dat scholen dit begrip naar eigen goeddunken invullen en het bijgevolg kunnen gebruiken om leerlingen zonder argumenten, zonder hen zelfs gezien te hebben en alleen op basis van hun handicap, de deur te wijzen⁶⁰.

24.5. Ook de invulling van en het tekort aan ondersteuning in het reguliere onderwijs, toont aan dat het Vlaamse onderwijssysteem exclusief van aard is. Het concept ondersteuning wordt aanbodgestuurd in plaats van vraaggestuurd ingevuld (wat al volledig ingaat tegen de definitie van ondersteuning, cfr AAIDD 2010)⁶¹. Er wordt geen enkele analyse gemaakt van de specifieke ondersteuningsnood van een leerling, men moet tevreden zijn met wat men krijgt op basis van een aanbod naar een groep kinderen en jongeren gedefinieerd op basis van een gemeenschappelijke stoornis. Zo hebben leerlingen met een matig tot ernstig verstandelijke beperking bijvoorbeeld recht op 5,5 uur ondersteuning per week in het gewoon onderwijs. Heel vaak is die ondersteuning ontoereikend. Een ander voorbeeld: voor kinderen en jongeren die verwezen worden naar het buitengewoon vanuit onderwijs type 1, 3, 8, is er enkel extra ondersteuning in de gewone school beschikbaar als deze leerling eerst in het buitengewoon onderwijs heeft gezeten is er nauwelijks ondersteuning in gewoon onderwijs. Soms is ondersteuning ook eindig wat niet klopt met het recht op redelijke aanpassingen.

Uit het Vlaamse doctoraatsonderzoek⁶² blijkt dat er bij het geven van ondersteuning geen rekening wordt gehouden met het perspectief van de

---

⁵⁷ Steunpunt recht en onderwijs (2009). *Advies over de specifieke bepalingen met betrekking tot onderwijs in het VN-verdrag van 13 december 2006 inzake de rechten van personen met een handicap.*

⁵⁸ Decreet 28 juni 2002, artikel III.10§3, 3°, betreffende gelijke onderwijskansen, B.S. 14 september 2002.

⁵⁹ Schraepen, B., Vanpeperstraete, L., Melis, A., Lebeer, J., Christiaens, M., & Hancké, T. (2008). Draagkracht als dynamisch concept binnen leerzorg. *Tijdschrift voor Onderwijsrecht en -Beleid*, 3, 219-223.

⁶⁰ Schraepen, B., Lebeer, J., Vanpeperstraete, L., Hancké, T., & Christiaens, M. (2010). *Draagkracht ten aanzien van diversiteit & inclusief onderwijs voor lagere scholen in de provincie Antwerpen*. Plantijn Hogeschool Antwerpen, België.

⁶¹ Schalock, R., et al. (2010). *Mental Retardation: Definition, classification, and systems of supports*. Washington DC: American Association on Intellectual and Developmental Disabilities.

⁶² Mortier, K. (2010). *Creating supports for children with disabilities in general education classrooms: from an expert model to a partnership model*. Gent: Orthopedagogische Reeks Gent, 34.

kinderen of de jongeren zelf terwijl ze er toch duidelijk negatieve ervaringen, voorkeuren en meningen over hebben. Hetzelfde doctoraatsonderzoek toont aan dat scholen met een 'model van ondersteuningsplanning' wel komen tot het inschatten de voortdurend veranderende ondersteuningsnood van een leerlingen in reguliere scholen. Dit leidt tot positieve resultaten voor het gehele inclusieproces. De Vlaamse overheid, met een gebrek aan een duidelijke visie op en keuze voor inclusief onderwijs, maakt echter geen middelen vrij om deze onderzochte modellen in de scholen te introduceren.

24.6. Er is een tekort aan flexibiliteit bij het toekennen van certificaten en diploma's. De rigiditeit van bepaalde regelgeving, heeft als gevolg dat na toekenningen van redelijke aanpassingen en ondersteuning, het diploma soms wordt geweigerd. Concreet voorbeeld hiervan is de weigering van de mogelijkheid om een volwaardig diploma te behalen voor leerlingen die ondersteuning krijgen vanuit het ION systeem (inclusief onderwijs voor leerlingen met een verstandelijke beperking).

Sommige decretale bepalingen zijn discriminerend t.o.v. leerlingen met een beperking in het gewoon onderwijs. Onder meer de weigering om leerlingen met een verstandelijke beperking meer dan 1 jaar verlenging toe te kennen in het kleuteronderwijs en meer dan 1 jaar verlenging in het lager onderwijs, terwijl diezelfde leerlingen in het buitengewoon onderwijs recht hebben op 2 jaar verlenging.

24.7. Er zijn geen exacte data die een vergelijking mogelijk maken tussen de financiële inspanningen voor het buitengewoon onderwijs en voor het inclusief onderwijs. Het zou aangewezen zijn om over deze informatie te beschikken om de vrije keuze en de gelijke kansen te evalueren. Ook gegevens in verband met de kwalitatieve invulling van het buitengewoon onderwijs zijn in dit verband relevant. Het staat vast dat sommige leerlingen met een handicap kiezen voor een studierichting in het gewoon onderwijs omdat die studierichting niet aangeboden wordt in het buitengewoon onderwijs of omdat het studieniveau in het buitengewoon onderwijs ondermaats is.

24.8. België en Vlaanderen ondernemen nauwelijks stappen om inclusief onderwijs waar te maken. Data en informatie voorzien door de Belgische en Vlaamse overheden in het overheidsrapport gaan voorbij aan de vraag welke maatregelen er genomen worden om inclusief onderwijs te realiseren. We stellen vast dat er heel weinig maatregelen genomen worden om waarachtig inclusief onderwijs op te zetten voor leerlingen met een grote ondersteuningsnood. Er ontbreken zowel structurele maatregelen, initiatieven binnen de lerarenopleiding als

bewustmakingscampagnes. Dit probleem wordt al 10 jaar gesignaleerd door de organisaties van personen met een handicap, maar maatregelen laten op zich wachten. De aanwezigheid van een sterk uitgebouwd en maatschappelijk aanvaard systeem van gesegregeerd buitengewoon onderwijs draagt hiertoe bij.

De Vlaamse regering besliste op 15 juli 2011 om het leerzorgkader, dat een stap in de richting van het VN-Verdrag zou mogelijk maken, niet verder uit te bouwen. Er is aldus geen enkele erkenning dat inclusief onderwijs een veranderingsproces en een paradigmashift inhoudt. Er worden nu wel een aantal maatregelen voorzien, maar het ontbreekt aan een duidelijk, samenhangend kader.

Ter illustratie: GON- en ION-begeleiders (ambulante leerkrachten uit buitengewoon onderwijs) die inclusief onderwijs mee waar moeten maken hebben geen aangepaste voorbereiding gekregen om een leerling in een reguliere context te ondersteunen. Zij zijn ook niet voorbereid om om te gaan met weerstand ten aanzien van inclusief onderwijs of ten aanzien van de leerling die zij moeten ondersteunen.

24.9. Dove leerlingen die een volwaardig diploma willen halen hebben geen andere keuze dan zich te integreren in het gewone onderwijs. Daar krijgen ze echter onvoldoende ondersteuning, zodat op die manier hen het recht op 'een omgeving waarin de cognitieve en sociale ontwikkeling wordt geoptimaliseerd' wordt ontzegd. De 'redelijke aanpassingen' in Vlaanderen, onder andere door middel van tolkuren, zijn ruimschoots onvoldoende. Dove leerlingen kunnen slechts 1/3 van hun schooltijd beroep doen op een tolk. Voor sociale contacten in pauzes,... wordt er geen tolk voorzien.

Ouders van dove leerlingen trokken daarom naar de rechtbank. Het Hof van Beroep te Gent bevestigde de veroordeling van de Vlaamse Gemeenschap wegens de weigering van redelijke aanpassingen voor personen met een handicap⁶³.

24.10. De maatregelen om het aanleren van de Vlaamse gebarentaal te faciliteren zijn ontoereikend. Vele dovenscholen in Vlaanderen volgen nog steeds de oralistische visie, waarbij VGT (Vlaamse gebarentaal) slechts als een hulpmiddel wordt gebruikt en niet als instructietaal. Er is in Vlaanderen geen reglementering die voorschrijft welke taal bij onderwijs aan dove kinderen moet gebruikt worden. Ook zijn er slechts een beperkt aantal dove leerkrachten in Vlaanderen

---

⁶³ Hof van Beroep te Gent 7 september 2011, arrest in de zaak 2009/AR/2440. Geraadpleegd op http://ph.belgium.be/ressource/static/files/arrest_hb_gent_2011_09_07_anon.pdf

werkzaam in het dovenonderwijs, bestaat er geen opleiding die zich specifiek richt op het opleiden van studenten om in het dovenonderwijs te stappen en zijn de algemene opleidingen te weinig gericht op dit type onderwijs.

24.11. In Vlaanderen bestaat een systeem van 'vrijstelling van de leerplicht'. Dat laat scholen toe om voorwaarden te stellen aan de kinderen en jongeren voor deelname aan het onderwijs (bv. een minimale ontwikkelingsleeftijd, een bepaald niveau van redzaamheid). Daardoor kunnen niet alle kinderen en jongeren met een handicap deelnemen aan het onderwijs. In een inventarisatie-onderzoek in 2009⁶⁴ identificeerde men na een bevraging in (semi-)internaten en scholen buitengewoon onderwijs 1881 kinderen en jongeren (2,5-21 jaar) met ernstig/diep verstandelijke beperkingen en ernstige sensomotorische beperkingen. 23.5% van deze kinderen en jongeren ging niet naar school, maar werden opgevangen in een zorgvoorziening waarvoor ouders een financiële bijdrage moeten leveren.

Recente informatie uit het zorgregierapport van het VAPH⁶⁵ wijst ook op dit probleem. Op 30/06/2011 zijn 523 kinderen opgenomen in semi-internaat niet-schoolgaanden en dit staat tegenover 3270 kinderen die opgenomen zijn in gewoon semi-internaat. Dus 1 kind op 7 in semi-internaat wordt beschouwd als niet schoolgaand. Voor internaten gaat dezelfde redenering op: 1 kind op 7 in internaat wordt beschouwd als niet schoolgaand en zit dus in een internaat niet schoolgaande. Er waren op 30/6/2011 4789 kinderen op internaat, waarvan 690 kinderen op internaat niet-schoolgaande. Gewoon al het feit dat de zorgvorm niet-schoolgaand binnen het VAPH aanbod blijft bestaan en dat dit bedoeld is voor 'niet lerende kinderen' maakt duidelijk dat het recht op leren voor een groep kinderen niet vanuit het beleidsdomein onderwijs opgenomen wordt.

De Vlaamse Onderwijs Raad (VLOR)⁶⁶ heeft een advies en een reeks van aanbevelingen geformuleerd om het recht op een geïntegreerd en complementair onderwijs- en zorgaanbod voor alle kinderen en jongeren met ernstige meervoudige beperkingen waar te maken. De beleidsdomeinen Onderwijs en Welzijn hebben volgens de VLOR een

---

⁶⁴ Maes, B., Penne, A., & De Maeyer, J. (2009). *Inventarisatie-onderzoek: volwassenen met ernstige meervoudige beperkingen*. Katholieke Universiteit Leuven, België.

⁶⁵ Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap (2011). *Zorgregierapport*. Brussel, België.

⁶⁶ Vlaamse Onderwijsraad (2008). *Advies over onderwijs aan kinderen en jongeren met ernstige meervoudige beperkingen*. Brussel, België. Geraadpleegd op <http://www.vlor.be/sites/www.vlor.be/files/advies/ar-adv014-0708.pdf>

gezamenlijke verantwoordelijkheid in het realiseren van dit aanbod. Er werden tot op heden echter geen concrete maatregelen genomen om dit advies te implementeren.

24.12. De instellingen hoger onderwijs krijgen extra financiering voor de ondersteuning van studenten met een beperking. Alle hogescholen en universiteiten hebben een aanspreekpunt voor studenten met een beperking waar (toekomstige) studenten en hun omgeving terecht kunnen voor vragen en ondersteuning. Verschillende instellingen hoger onderwijs toetsen momenteel hun beleid en praktijk af aan het VN-Verdrag. Er is nog veel werk te doen. Een structurele screening (bv. van het onderwijs- en examenreglement) en het bijstellen van de praktijk waar nodig (de toegankelijkheid van informatie, de toegankelijkheid van het lesgeven, ...) is essentieel om inclusief hoger onderwijs te realiseren.

Studenten kunnen in alle instellingen hoger onderwijs aanpassingen krijgen om het onderwijs te volgen en examens af te leggen. Toch wordt het recht op redelijke aanpassingen ook soms geschonden. Zo zijn er bv. onvoldoende tolkuren beschikbaar. Het toekennen van redelijke aanpassingen moet nauwkeuriger gebeuren en zonder uitzondering.

Een grote uitdaging in het hoger onderwijs is nadenken over het diploma. Onderwijsinstellingen aarzelen om een diploma toe te kennen aan een student die omwille van zijn functiebeperking niet alle aspecten van de job kan uitoefenen, of niet alle mogelijke jobs binnen dat beroep kan uitoefenen. Er is hierbij vaak een te beperkte blik op de beroepsmogelijkheden met een bepaald diploma en op het recht op redelijke aanpassingen op de arbeidsmarkt. Op die manier gaat er talent verloren.

Het Steunpunt Inclusief Hoger Onderwijs (SIHO) ondersteunt met overheidsgeld alle Vlaamse instellingen hoger onderwijs, om het VN-Verdrag te implementeren. Concreet zet het SIHO daarom o.a. sterk in op disability awareness, redelijke aanpassingen, Universal Design for Learning, en het bewust maken van de implicaties van het VN-Verdrag.

AANBEVELINGEN BIJ ARTIKEL 24:

- Vlaanderen dient werk te maken van een steviger inschrijvingsrecht voor leerlingen met een handicap in het gewoon onderwijs. Dit kan door het doorvoeren van wijzigingen in het GOK decreet, die de rechtspositie van ouders en leerlingen versterken. In overeenstemming met het VN-Verdrag is redelijke aanpassing de enige toetssteen bij betwisting van de haalbaarheid van een inschrijving inclusief onderwijs.

- Er moet ingezet worden op een grondige hervorming van de ondersteuning van leerlingen met een handicap in het gewoon en buitengewoon onderwijs. De voorstellen rond een leezorgkader waren daartoe een goede aanzet. Het is daarbij belangrijk om werk te maken van een grondige paradigmashift en een ondubbelzinnige bevestiging van de waarde van inclusief onderwijs.
- Inclusief onderwijs en het inschrijvingsrecht voor leerlingen met een handicap veronderstellen een hogere inzet van middelen ter ondersteuning in het gewoon onderwijs. Het is aangewezen om de middelen voor extra ondersteuning los te maken van onderwijsstructuren en leerlinggebonden te maken.

Artikel 27: WERK EN WERKGELEGENHEID

27.1. Het Vlaamse beleid rond tewerkstelling zet te weinig in op aangepast regulier werk voor personen met een handicap. Om volwaardige participatie mogelijk te maken moeten ondersteunende maatregelen meer op maat zijn. Ze moeten, ongeacht de plaats waar je werkt, op dezelfde wijze worden toegepast. Als een persoon met een handicap nu werkt in een beschutte werkplaats kan hij niet met dezelfde ondersteuning terecht op een gewone werkvloer. Hij krijgt een lagere loonpremie en kan zijn ondersteunende begeleiding niet meenemen naar de reguliere werkvloer.

De uitgaven voor de ondersteunende maatregelen in de reguliere economie zijn beduidend lager en gaan over een kleinere groep, dan de uitgaven voor beschutte werkplaatsen. In 2011 is in de begroting voorzien: voor de Vlaamse Ondersteuningspremie 61,8 miljoen; voor de beschutte werkplaatsen 232 miljoen. De Vlaamse ondersteuningspremie (VOP) is de loonpremie die wordt uitbetaald aan een reguliere werkgever. In het bedrag van de beschutte werkplaatsen gaat het over loonpremies en begeleiding op de werkvloer.

Daarnaast is voor de dienstverlening ongeveer 32 miljoen voorzien. Deze komt ten goede aan alle werknemers en zelfstandigen met een handicap. Ondersteunende dienstverlening is nu een standaardaanbod. Personen met een handicap kunnen beroep doen op gespecialiseerde trajectbegeleiding (GTB) of op reguliere trajectbegeleiding via de Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding (VDAB). Ondersteuning wordt echter te weinig vanuit een loopbaanperspectief georganiseerd.

Er is een relatie tussen instroom in het reguliere onderwijs en een arbeidsplaats in het reguliere circuit. Personen met een handicap komen te veel en te snel terecht in het buitengewoon onderwijs. Personen met een handicap verwerven dus zelden diploma's die toegang geven tot banen die leiden tot duurzame tewerkstelling.

De invulling van arbeidsplaatsen gebeurt daarnaast te veel vanuit diplomavooraarden (bijvoorbeeld de welzijnssector) en niet vanuit competenties. Zo krijgen personen met een handicap nooit een gelijke toegang tot de arbeidsmarkt.

Loopbanen voor personen met een handicap zijn niet duurzaam. De overheid zet meer in op instroom, minder op het behoud van een job. Ook de verandering van job (zowel intern als extern) wordt niet goed ondersteund.

.....

"Toen ik afgestudeerd was als kinderverzorgster en daarna als opvoedster begon mijn zoektocht naar werk. Ik vermeldde steeds dat ik een gehoorprobleem had. Resultaat: ik kreeg geen werk. Tot op een dag dat ik het allemaal beu was en het niet meer zei dat ik slechthorend was. Het resultaat was: ik kreeg werk als opvoedster."
(getuigenis, 22/06/2011)

.....

27.2. Ondernemers met een handicap krijgen zeer beperkte ondersteuning in de uitoefening van hun activiteit. De Vlaamse ondersteuningspremie voor zelfstandigen is een stap vooruit. De concrete uitvoering levert echter problemen op. Zelfstandigen die de premie aanvragen hebben grote problemen om te bewijzen dat hun onderneming levensvatbaar is.

27.3. Voor personen met een handicap is werken maar mogelijk als er meer afstemming is met alle andere levensdomeinen. De combinatie van verschillende levensdomeinen vormt voor personen met een handicap een grote drempel om actief te worden als werknemer of zelfstandige.

Een onderzoek⁶⁷ naar kwaliteit van bestaan door ADO-Icarus (een dienst voor zelfstandig wonen) illustreert dit treffend. De personen in dit

---

⁶⁷ Van Havere, T., & Claes, C. (2011). *Onderzoek naar kwaliteit van bestaan en onafhankelijke cliëntondersteuning bij gebruikers van Ado Icarus vzw en Zewopa vzw*. Hogeschool Gent, België.

onderzoek zijn op enkele uitzonderingen na (4 personen op de 112) niet actief op de arbeidsmarkt.

De overgang van niet-betaalde activiteit naar betaalde arbeid is in België niet goed geregeld. In Vlaanderen proberen VDAB en GTB personen met een handicap een plaats te bezorgen op de arbeidsmarkt. Probleem is de combinatie van uitkeringen (tegemoetkoming gehandicapten, ziekte- en invaliditeitsuitkering, werkloosheidsuitkering) met betaalde arbeid. De overgang van uitkeringen naar betaalde arbeid vormen een echte inactiviteitsval. Het loont niet de moeite om op zoek te gaan naar een betaalde job, zeker als je dit dan ook nog eens gaat combineren met de inspanningen die je moet leveren in andere levensdomeinen (zoals bijvoorbeeld mobiliteit en wonen).

27.4. Inspanningen van de (federale en Vlaamse) overheid in eigen personeelskader zijn ondermaats. De federale overheid en de Vlaamse overheid hebben streefcijfers voor de aanwezigheid van personen met een handicap in hun personeelsbestand. Zij slagen er niet in om dit streefcijfer te bereiken. Het streefcijfer bij de federale overheid is 3 %. Ze halen 1,28 %. Het streefcijfer bij de Vlaamse overheid is 4,5 %. Ze halen 1,2 %. Het streefcijfer bij de lokale overheden is 2 %. Ze halen dit soms wel, soms niet. Er bestaat bij lokale besturen géén overkoepelende monitor, die weergeeft of de 2 % worden gehaald.

Er is ook hier te weinig aandacht voor redelijke aanpassingen. Het is niet voldoende om in te zetten op toeleiding en instroom, maar ook duurzame tewerkstelling is van belang. Recente cijfers illustreren dit^{68 69 70 71}.

27.5. Overheid, werkgevers en vakbonden zijn te weinig bezig met evenredige arbeidsparticipatie. Voor de beleidvoerders en sociale partners zijn personen met een handicap een beperkt aandachtspunt. Er is weinig aandacht voor de gevolgen van een ander beleid op personen met

---

⁶⁸ Diverscity (2010). Resultaten van 2 jaar VOP gekoppeld aan de werkloosheidscijfers van personen met een arbeidshandicap [Powerpoint-presentatie]. Geraadpleegd op <http://www.diverscity.be/uploads/documentenbank/3eae55acb2babeae9e0e65f70caf00ae.pdf>

⁶⁹ Commissie voor Bestuurszaken, Binnenlands Bestuur, Decreetsevaluatie, Inburgering en Toerisme 4 mei 2010 over vraag om uitleg van mevrouw Helga Stevens tot de heer Geert Bourgeois, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Bestuurszaken, Binnenlands Bestuur, Inburgering, Toerisme en Vlaamse Rand, over personen met een handicap in dienst bij lokale besturen.

⁷⁰ <http://bestuurszaken.be/personeelsleden-met-een-arbeidshandicap>

⁷¹ Begeleidingscommissie voor de aanwerving van personen met een handicap in het federaal openbaar ambt (2010). *Evaluatieverslag 2010*. Geraadpleegd op http://www.fedweb.belgium.be/nl/over_de_organisatie/over_de_federale_overheid/missie_visie_waarden/gelijke_kansen_en_diversiteit/personen_met_handicap/carph/

een handicap. Daarnaast is evenredigheid en diversiteit steeds minder een thema in het beleid van overheid en sociale partners.

Volgens de afspraken in Pact 2020 is het de bedoeling om de arbeidsparticipatie van personen met een handicap sneller te laten stijgen dan bij de hele groep. Die participatie is in 2010 33,5 %. Bij de ganse populatie (personen tussen 15 en 64 jaar) is dit 70,1 %.⁷² Het minimum tot 2020 is een dubbele stijging tegenover de algemene populatie. Dit betekent 1 % groei van de werkzaamheidsgraad per jaar tussen nu en 2020 voor personen met een handicap.

AANBEVELINGEN BIJ ARTIKEL 27:

- Dienstverlening en maatregelen dienen meer vanuit het perspectief van redelijke aanpassingen georganiseerd te worden.
- Jobcoaching dient betrekking te hebben op heel de loopbaan van personen met een handicap. Ondersteuning is niet alleen nodig bij de instroom (aanwerving) maar vraagt permanente aandacht, tijdens de hele loopbaan.
- Diploma's niet als enig aanwercingscriterium hanteren. Elders en eerder verworven competenties integreren in het persoonlijke ontwikkelingsplan en gelijkschakeling met diploma's.
- Binnen het beleidsdomein ondernemen neemt de ondersteuning van ondernemers met een handicap een structurele plaats in. De ondersteunende maatregelen moeten werkelijk de kansen van ondernemers met een handicap verhogen. De levensvatbaarheid van een onderneming mag maar één van de elementen zijn in de beoordeling. Daarnaast zijn ook elementen als de geschiedenis van de onderneming en de motivatie van de betrokken persoon met een handicap een beoordelingselement.
- Bij de uitwerking van maatregelen moet er veel meer aandacht zijn voor de overgang tussen verschillende domeinen. We denken onder andere aan onderwijs, werk, sociale economie, ondernemen, welzijn, (sociaal) wonen, mobiliteit. Verder moet er afstemming komen tussen de federale uitkeringssystemen en Vlaamse acties om mensen met een handicap aan betaald werk te helpen.

---

⁷² Departement werk en sociale economie (2011). *De arbeidsdeelname van mensen met een arbeidshandicap*. Geraadpleegd op http://www.werk.be/sites/default/files/Ontwikkelingen_in_de_arbeidsdeelname_van_arbeidsgehandicapten_3.pdf

- Als het systeem van streefcijfers bij de overheden niet leidt tot een betere tewerkstelling dan engageren de regeringen zich om deze streefcijfers om te zetten in te behalen quota, met een einddatum.
- De overheid engageert zich om het overleg met de sociale partners (werkgevers en vakbonden) meer aan te sturen vanuit het perspectief van personen met een handicap. In het diversiteitsbeleid worden maatregelen uitgewerkt die meer engagement vragen van de partners.

Artikel 31: STATISTIEKEN EN HET VERZAMELEN VAN GEGEVENS

31.1. In het algemeen is de verzameling van statistieken en data omtrent de situatie van personen met een handicap in België nog onderontwikkeld. We stellen vast dat bij dit eerste rapport het op vele plaatsen ontbreekt aan wetenschappelijke basis om de situatie van personen met een handicap effectief in te schatten. We hadden minstens een nulmeting verwacht omtrent sleutelindicatoren. Het zou goed zijn om de tekorten m.b.t. artikel 31 te onderkennen.

31.2 Ondanks de ratificatie van het VN-Verdrag in 2009, merken we dat er in de periode 2009-2011 nauwelijks nieuwe maatregelen zijn genomen om kerngegevens omtrent de situatie van personen met een handicap beter te verzamelen.

31.3 Er zijn weinig cijfers beschikbaar over de situatie van personen met een handicap over alle levensdomeinen. In "De sociale staat van Vlaanderen" (een jaarlijks rapport van de studiedienst van de Vlaamse Regering)⁷³ wordt handicap 18 maal vermeld. De jaarlijkse rapportering "VRIND, Vlaamse Regionale Indicatoren" doet het niet veel beter. Er zijn dus bijna geen cijfers, en er is zeker geen structurele indicatorenset. Verschillende levensdomeinen worden niet op een systematische manier bijgehouden (wonen, mobiliteit, werk). De indicatoren geven enkel de stand van zaken weer van collectieve maatregelen (uitkeringssystemen, voorzieningen, tewerkstelling in beschutte werkplaatsen).

---

⁷³ Vanderleyden, L., Callens, M., & Noppe, J. (2011). *De sociale staat van Vlaanderen*.

Artikel 32: INTERNATIONALE SAMENWERKING

32.1. In het Belgische verslag over de implementatie van het VN-Verdrag inzake Personen met een Handicap wordt gesteld dat in 2009 en 2010, de Belgische ontwikkelingssamenwerking respectievelijk 7.585.000€ en 7.071.000€ besteedde aan projecten ter bevordering van de rechten van personen met een handicap. In vergelijking met de totale uitgegeven ODA (officiële ontwikkelingshulp) komt dit voor 2009 neer op 0,41 % van het totale uitgegeven bedrag, en voor 2010 op 0,31 %. In een recent verschenen rapport van de Wereldgezondheidsorganisatie (World Report on Disability)⁷⁴ komt nochtans naar voor dat ongeveer 15 % van de wereldbevolking met een vorm van handicap leeft en dat ontwikkelingslanden bovendien te kampen hebben met een hogere prevalentie van handicap. Als men rekening houdt met deze gegevens, zijn de budgetten die worden uitgegeven aan ontwikkelingssamenwerking rond handicap ondermaats.

Bovendien is aandacht voor deze doelgroep afwezig in vrijwel alle strategie- en beleidsnota's rond ontwikkelingssamenwerking.

.....

"Ik ben een 15-jarig meisje en stopte enkele jaren geleden met school omdat het voor mij onmogelijk was om het bord nog te lezen en de lessen te volgen. Mijn klasgenoten begonnen mij te mijden omdat ik blind was. Ik voelde mij erg eenzaam. Maar dankzij de ontwikkelingssamenwerking met België kon ik oogoperaties ondergaan in het oogziekenhuis van Saint Yvonne. Nu heb ik een nieuwe toekomst. Vanaf volgend jaar zal ik opnieuw naar school gaan en de richting textiel volgen. Ik zal leren kleren maken en met een naaimachine werken. Daar moet je goed voor kunnen zien." (getuigenis, 27/04/2011)

.....

32.2. Zowat alle inspanningen van de overheid bestaan uit het ondersteunen van programma's en projecten uitgevoerd door NGO's. Het is zeker en vast positief dat NGO's fondsen krijgen voor projecten en programma's rond handicap. Het is echter de vraag of aandacht voor personen met een handicap ook gedragen wordt door de overheid. Vanuit de directe officiële bilaterale ontwikkelingssamenwerking is er geen enkel programma of project rond handicap.

⁷⁴ World Health Organization (2011). *World report on disability*. Geneva: WHO Press. Geraadpleegd op http://whqlibdoc.who.int/publications/2011/9789240685215_eng.pdf

32.3. Ook vanuit de Vlaamse overheid worden enkele projecten rond handicap gesteund. De percentages liggen iets hoger dan deze op federaal niveau, maar zijn nog steeds beperkt wanneer men rekening houdt met de data van de WHO, die stellen dat één op zeven personen met een handicap leeft. Opnieuw is handicap geen transversaal thema en komt het ook vrijwel niet voor in hun beleidsteksten. In de strategienota die werd opgesteld in het kader van de samenwerking met Zuid-Afrika tussen 2005 en 2009⁷⁵ werden wel enkele programma's opgenomen rond handicap, maar in de recent ontworpen strategienota⁷⁶ die ingaat vanaf 2012 wordt echter niets meer gezegd over personen met een handicap. Door het onafhankelijk adviesorgaan van de Vlaamse regering, de Strategische Adviesraad Internationaal Vlaanderen (SARIV), werd het belang van aandacht voor personen met een handicap nochtans al verscheidene keren aangehaald in hun adviezen.

32.4. Het werd reeds meermaals aangetoond dat de millenniumdoelstellingen (MDG's)⁷⁷ enkel bereikt kunnen worden indien rekening wordt gehouden met personen met een handicap. Het is niet duidelijk hoe de Belgische overheden deze link met de millenniumdoelstellingen (MDG's) waarmaken. Zo wordt in het overheidsrapport van België niet uitgelegd op welke manier in het beleid en de programma's rond de MDG's aandacht is voor de rechten van personen met een handicap.

32.5. Een belangrijk aspect van het VN-Verdrag is het belang van participatie van personen met een handicap. De Belgische overheid maakt niet duidelijk op welke manier personen met een handicap of hun organisaties – in België of in de partnerlanden – worden betrokken bij het ontwerpen, ontwikkelen en evalueren van programma's en projecten.

32.6. Er ontbreken concrete data met betrekking tot de situatie in België, bvb. over hoeveel personen met een handicap kunnen genieten van de beschreven acties op internationaal vlak en dus bereikt worden door de Belgische ontwikkelingsprogramma's en projecten. Deze data zijn echter van fundamenteel belang voor de planning, implementatie, opvolging en evaluatie van het ontwikkelingsbeleid. Naar deze leemte werd reeds verwezen in een brief van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties aan alle lidstaten

⁷⁵ Administratie Buitenlands Beleid (2005). *Strategienota ontwikkelingssamenwerking Vlaanderen – Zuid-Afrika: januari 2005 – december 2009*.

⁷⁶ Administratie Buitenlands Beleid (2011). *Strategienota voor ontwikkelingssamenwerking tussen Vlaanderen en Zuid-Afrika: 2012 – 2016*.

⁷⁷ <http://www.un.org/millennium/declaration/ares552e.pdf>

op 19 maart 2010, waarin werd gevraagd naar het samenbrengen van gegevens en informatie over de situatie van personen met een handicap, dit in de context van de verwezenlijking van de Millenniumdoelstellingen.

AANBEVELINGEN BIJ ARTIKEL 32:

- Handicap wordt best opgenomen in de verschillende strategienota's van de Belgische en Vlaamse ontwikkelingssamenwerking. Handicap is geen alleenstaand thema maar dient geïntegreerd te worden binnen de verschillende domeinen.
- Er is nood aan informatie en sensibilisering rond handicap bij beleidsmakers. Uit contactopname met verschillende overheidsdiensten blijkt dat er nog weinig kennis is rond het thema, wat de basis vormt voor het uitbouwen van een inclusieve ontwikkelingssamenwerking. Beleidsmakers moeten experts raadplegen om meer kennis te vergaren en om adviezen te implementeren.
- Personen met een handicap moeten geraadpleegd worden bij het tot stand komen van projecten en programma's. Op die manier kunnen zij aangeven op welke manier interventies rekening kunnen houden met hun specifieke noden. Dit vraagt niet noodzakelijk extra financiële middelen, maar een andere aanpak en kijk op handicap. PMH in ontwikkelingslanden moeten de kans krijgen om zelf hun doelstellingen te bepalen en deze ten volle te kunnen ontploien.
- Verder onderzoek rond de situatie van personen met een handicap binnen de Belgische en Vlaamse ontwikkelingsprogramma's is aangewezen. Er moeten data verzameld worden over handicap en analyses worden gemaakt van de situatie van personen met een handicap op vlak van economische en sociale ontwikkeling. Enkel via het verzamelen van data, kan de kennis over personen met een handicap worden uitgebreid, en kunnen de gepaste maatregelen worden genomen binnen de ontwikkelingssamenwerking.

Artikel 33: NATIONALE UITVOERING EN TOEZICHT

33.1. In het algemeen nam de uitvoering van en het toezicht op het VN-Verdrag, zoals voorzien onder artikel 33, een trage start in België. De eerste maanden na de ratificatie nam de Interministriële Conferentie "Welzijn, Sport en Gezin", deel "Personen met een handicap" nauwelijks initiatieven. Pas vanaf maart 2010 kwam er meer aansturing.

33.2. De aanstelling, maar vooral het in werking treden van de focalpoints heeft lange tijd op zich laten wachten. Het interfederaal focalpoint (bij de FOD Sociale Zekerheid, Directie-generaal Beleidsondersteuning) is pas voorjaar 2011 echt operationeel geworden. Meteen stond men voor de uitdaging van het eerste overheidsrapport. Pas daarna (najaar 2011) kon men zich gaan toeleveren op de daadwerkelijke implementatie van het VN-Verdrag.

Op Vlaams niveau is de opdracht van focal point toegewezen aan de cel Gelijke Kansen in Vlaanderen. In het licht van de paradigmashift is het een goede zaak dat het VN-Verdrag zal opgevolgd worden vanuit het beleidsdomein Gelijke Kansen in plaats van uit het beleidsdomein Welzijn. Het duurde evenwel tot najaar 2011 eer er extra personeelsmiddelen werden toegekend om deze opdracht ter harte te nemen.

33.3. Namens het VN-Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap (art. 33.2) dient België een kader op te zetten, met inbegrip van onafhankelijke instanties, om de uitvoering van het Verdrag te bevorderen, te beschermen en op te volgen. Een dergelijk kader is, onder de vorm van een onafhankelijke dienst binnen de werking van het CGKR, pas eind 2011 in werking getreden. Aldus is veel kostbare tijd verloren gegaan en heeft dit kader ook geen bijdrage kunnen leveren aan het eerst overheidsverslag.

33.4. Een begeleidingscommissie wordt opgericht bij het CGKR om het maatschappelijk middenveld te betrekken bij de werkzaamheden van de dienst. Het is aangewezen om de daadwerkelijke betrokkenheid van personen met een handicap en de organisaties die hen vertegenwoordigen op te volgen.

33.5. Er werden inspanningen gedaan om het middenveld te betrekken bij het tot stand komen van het eerste verslag van de overheid. We oordelen evenwel dat de consultatie tekort schoot wegens problemen qua timing. De betrokken verenigingen van personen met een handicap kregen te

weinig tijd om hun inbreng voor te bereiden en het moment van consultatie kwam te laat, waardoor veel bemerkingen niet konden onderzocht worden en dus niet konden meegenomen worden.

AANBEVELINGEN BIJ ARTIKEL 33:

Wij hopen dat personen met een handicap en de organisaties die hen vertegenwoordigen bij het volgende overheidsrapport (binnen 4 jaar), op een grondiger wijze aan de consultatie van het maatschappelijk middenveld kunnen deelnemen.

Daartoe de volgende aandachtspunten:

- Voordat de consultatie begint een brede verkenning van de organisaties van personen met een handicap ondernemen, breder dan de formele adviesorganen.
- De participatie opstarten met een dialoog over de werkwijze.
- De teksten die ter beschikking worden gesteld volledig tweetalig maken (anders moeilijk door te nemen bijvoorbeeld voor mensen met verstandelijke beperking).
- Voldoende tijd voorzien, specifiek ook voldoende tijd tussen de finale consultatie en het vastleggen van de eindteksten voor het overheidsrapport.
- Erover waken dat de tekst van het overheidsrapport in een toegankelijke vorm geschreven is, met aandacht voor de toegankelijkheid voor personen met een verstandelijke beperking.

VOORNAAMSTE BEKOMMERNISSEN

In dit schaduwrapport brengen we een kritische reflectie in verband met de situatie van de rechten van personen met een handicap in Vlaanderen. Als voornaamste bekommernissen schuiven we vanuit GRIP naar voor :

1. Zowel bij de overheid als in de bredere maatschappij vertrekt de beeldvorming rond handicap nog teveel vanuit een medisch model. Dit model, dat handicap benadert vanuit een tekort-denken, belemmert de gelijke en volwaardige rechten van personen met een handicap. Er moet dus nog sterk ingezet worden op de paradigmashift naar het sociaal en het cultureel model dat het VN-Verdrag voorschrijft.
2. Een schrijnende miskennis van gelijke rechten van personen met een handicap doet zich voor bij de interneringen. In België verblijven meer dan 1000 personen met psychische problemen of een verstandelijke beperking in gevangenissen, waar ze onthouden worden van hun recht op gepaste ondersteuning.
3. Personen met een handicap worden in Vlaanderen het recht op ondersteuning en specifiek ook persoonlijke assistentie ontzegd. Een toepassing van het PGB-decreet zou de nodige deinstitutionalisering bevorderen, maar wordt op de lange baan geschoven en dreigt bovendien uitgehold te worden.
4. Het onderwijs in Vlaanderen werkt segregierend in plaats van inclusief. Het recht van leerlingen met een handicap op deelname aan het gewoon onderwijs met redelijke aanpassing wordt niet gegarandeerd omdat de nodige investeringen in inclusief onderwijs uitblijven.
5. Personen met een handicap worden in Vlaanderen te weinig tewerkgesteld binnen de reguliere arbeid. Opvallend hierbij is men er bij de overheid niet in slaagt de streefcijfers in verband met de aanwezigheid van personen met een handicap in het eigen personeelsbestand te behalen.

GRIP, Gelijke Rechten voor Iedere Persoon met een handicap

Gelijke Rechten voor Iedere Persoon met een handicap (GRIP) is een burgerrechtenorganisatie van en voor mensen met een handicap. GRIP vzw werd opgericht in 2000, met als doel gelijke rechten en gelijke kansen voor iedereen.

.....

We willen zelf kunnen beslissen wie we zijn en wat we met ons leven doen. We willen 'grip' krijgen op ons eigen leven en we ijveren voor de middelen die daarvoor nodig zijn: voldoende en persoonsgebonden ondersteuning, een toegankelijke en inclusieve samenleving, correcte beeldvorming,... We streven naar een mentaliteit die handicap benadert vanuit de mensenrechten en niet vanuit een betuttelend zorgdenken.

.....

GRIP probeert het beleid te beïnvloeden en de samenleving te sensibiliseren. Inhoudelijk werken we rond drie zwaartepunten: ervaringsdeskundigheid, mensenrechten en kwaliteit van bestaan. We kunnen dit doen dankzij de steun van de Vlaamse Overheid en Gelijke Kansen Vlaanderen.

Wanneer men de doelstellingen van GRIP naast die van het VN-Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap (VRPH) plaatst, ziet men meteen dat dit gelijklopende doelstellingen zijn.

.....

Doelstelling GRIP

“De vereniging stelt zich tot doel gelijke kansen en gelijke rechten van personen met een handicap te realiseren via beïnvloeding van samenleving en beleid”.

Doelstelling (VRPH, artikel 1)

“Doel van dit Verdrag is het volledig genot door alle personen met een handicap van alle mensenrechten en fundamentele vrijheden op voet van gelijkheid bevorderen, beschermen en waarborgen en ook de eerbiediging van hun inherente waardigheid bevorderen”.

.....

Sinds de goedkeuring van het VN-Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap op 13 december 2006, zet GRIP zich in voor de implementatie van dit nieuwe mensenrechtenverdrag. De eerste focus daarbij gaat, overeenkomstig onze inbedding, steeds uit naar de Vlaamse context.

Daartoe zette GRIP ondermeer de volgende initiatieven op:

- Oproep tot ratificatie, ondertekend door een breed front van meer dan 50 organisaties van mensen met een handicap of chronische ziekte (23 maart 2007).
- Vanaf voorjaar 2009 is er binnen GRIP een netwerk van ervaringsdeskundigen actief ter opvolging van het VRPH.
- Opvolging implementatie VRPH: rondetafel december 2009, standpuntnota september 2010.
- Acties rond artikel 24, met focus op inschrijvingsrecht inclusief onderwijs: campagne inschrijvingsrecht najaar 2010, standpuntnota april 2011, lobbywerk (samen met Ouders voor Inclusie)
- April 2011: lancering sensibilisatiecampagne ‘We staan sterker dan we denken’ met oproep tot getuigenissen, zie www.gelijkerechten.be

Projectgroep schaduwrapport VN-Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap 2011

GRIP vindt het belangrijk dat er vanuit personen met een handicap een kritische reflectie doorgaat rond het VN-Verdrag en de situatie van personen met een handicap in Vlaanderen.

Om tot dit schaduwrapport te komen, koos GRIP ervoor om een consultatief en participatief proces op te zetten. Daartoe werd een 'projectgroep schaduwrapport VN-Verdrag 2011' opgezet.

Samenstelling van de projectgroep:

Volwaardige leden:

- Annemie Anthonissen (ervaringsdeskundige GRIP)
- Carolien Callens (ervaringsdeskundige GRIP)
- Francky Dejonghe (ervaringsdeskundige GRIP)
- Nadia Hadad (ervaringsdeskundige GRIP)
- Peter Lambreghts (ervaringsdeskundige GRIP)
- Léticia Larangé (ervaringsdeskundige GRIP)
- Jo Lebeer (Universiteit Antwerpen)
- Nancy Lievyns (stafmedewerker GRIP)
- Kathleen Mortier (Universiteit Gent)
- Dominiek Porreye (namens Onze Nieuwe Toekomst)
- Inge Ranschaert (ervaringsdeskundige GRIP)
- Chris Robbroeckx (ervaringsdeskundige GRIP)
- Katrijn Ruts (stafmedewerker GRIP)
- Patrick Schelfhout (namens Onze Nieuwe Toekomst)
- Viviane Sorrée (ervaringsdeskundige GRIP)
- Rita Stevens (namens Ouders voor Inclusie)
- Patrick Vandelanotte (coördinator GRIP)
- Peter Vanhoutte (namens Anna Timmerman vzw)
- Jos Wouters (stafmedewerker GRIP)

Adviserende leden:

- Elisabeth Deschauer (Universiteit Gent)
- Joke Lanoye (namens PHOS)
- Bea Maes (gewoon hoogleraar Katholieke Universiteit Leuven)
- Femke Quagebeur (namens Liga voor de Mensenrechten)
- Leen Thienpondt (namens SIHO)
- Mark Van Assche (ervaringsdeskundige)
- Ilse Wouters (namens FEVLADO)

Vrijblijvend advies: 30 personen namen deel aan drie open fora op 6, 13 en 15 oktober 2011.

Redactioneel werk: Marie Aeles en Johanna Dekkers

De coördinator van GRIP, Patrick Vandelanotte, trad op als voorzitter van de projectgroep. Hij is eindverantwoordelijke voor de vorm en inhoud van het schaduwrapport.

Timing:

- Mei 2011: bekendmaking project
- Juni 2011: contacten met andere verenigingen
- 29 juni 2011: eerste bijeenkomst projectgroep, doornemen eerste informatie voor het schaduwrapport
- 27 september 2011: tweede bijeenkomst projectgroep, doornemen eerste kladversie schaduwrapport
- 6, 13 en 15 oktober 2011: open fora schaduwrapport
- 27 oktober 2011: derde bijeenkomst projectgroep, vastleggen definitieve versie
- 8 november 2011: goedkeuring Raad van Bestuur GRIP
- 1 december 2011: publicatie schaduwrapport

Met steun van de
Vlaamse overheid